

Varetekstsklausulen i ansvarsforsikring

Skrevet av:

Lars Albert Jøstensen

Advokatfullmektig DLA Piper Norway DA

Masteroppgave innlevert våren 2017

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	Ansvarsforsikring og varetektsklausulen.....	1
1.2	Avgrensninger.....	2
1.3	Rettskilder.....	3
1.4	Framstillingen videre.....	4
2	TOLKNINGSPRINSIPPER FOR FORSIKRINGSAVTALEN	6
2.1	Utgangspunktet er kontraktsfrihet.....	6
2.2	Nærmere om tolkningen.....	6
3	VARETEKTSKLAUSULEN	9
3.1	Historisk begrunnelse og formål.....	9
3.1.1	Et supplement til kontraktsklausulen.....	11
3.1.2	Dagliglivets normale driftsrisiko.....	12
3.1.3	Formålets betydning ved tolkning av klausulen.....	13
3.2	Benyttede varetektsklausuler i ansvarsforsikring.....	15
3.2.1	Varetektsklausulen kan deles inn i tre undergrupper.....	15
3.2.2	Rettskildesituasjonen.....	15
3.3	Benyttede formuleringer for å unnta for skade på ting som står i nær sammenheng med sikredes kontraktuelle forpliktelser.....	17
3.3.1	Innledning.....	17
3.3.2	Reparere, installere eller bearbeide eller lignende.....	17
3.3.3	Transport/flytting.....	22
3.3.4	Sammenfatning.....	25
3.4	Benyttede formuleringer for å unnta for skade på ting i sikredes interessesfære.....	27
3.4.1	Innledning.....	27
3.4.2	Bruksunntaket.....	28
3.4.3	Kort om leie av fast eiendom.....	31
3.5	Benyttede formuleringer med elementer av begge hensyn.....	33
3.5.1	Innledning.....	33
3.5.2	Oppbevaring og forvaring.....	34
4	RETTSMIDLER MOT ANVENDELSE AV VARETEKTSKLAUSULEN	38
4.1	Innledning.....	38
4.2	Kan selskapet holdes ansvarlig for brudd på informasjonsplikten for ikke å ha informert om varetektsklausulen?.....	38

4.3	Kan varetektsklausulen lempes etter avtaleloven § 36?.....	41
5	KORT OM MULIGE TILPASNINGER.....	44
5.1	Innledning	44
5.2	Dynamiske vilkår	44
5.3	Medforsikring under utleieres tingskadeforsikring.....	45
6	SAMMENFATNING	46
	KILDELISTE	47

1 Innledning

1.1 Ansvarsforsikring og varetektsklausulen

Når en forsikringstaker¹ inngår en avtale om ansvarsforsikring, ønsker han i første rekke å gardere seg mot det rettslige ansvar som kan tenkes å oppstå under den yrkesutførelse eller beskjeftigelse som fremgår av forsikringsavtalen.² En ansvarsforsikring skal med andre ord beskytte forsikringstakeren mot den økonomiske risiko som er forbundet med erstatningsansvar overfor andre.³

Det er to betingelser for at en ansvarsforsikring skal komme til anvendelse. For det første må sikrede⁴ være erstatningsansvarlig overfor skadelidte. Dette utgjør den erstatningsrettslige disiplin ved ansvarsforsikring – det er erstatningsreglene som avgjør om og i hvilket omfang selskapet er erstatningsansvarlig overfor skadelidte. For at ansvarsforsikringen skal komme til anvendelse, må det altså foreligge et økonomisk tap som står i adekvat årsakssammenheng med et relevant ansvarsgrunnlag.

Den andre betingelsen er at forsikringsavtalen dekker det aktuelle erstatningsansvar sikrede pådrar seg innenfor den avtalte forsikringsperiode. Hvilket ansvar og tap som er dekket og unntatt i forsikringsavtalen beror på en tolkning av forsikringsvilkårene. Vilkårene angir de generelle betingelser som skal gjelde for den aktuelle forsikring, og er først og fremst en beskrivelse av forsikringens dekningsomfang.⁵ I ansvarsforsikring er vilkårene normalt bygget opp slik at forsikringen dekker det erstatningsansvar sikrede pådrar seg under utøvelse av den virksomhet som nevnes i forsikringsbeviset.⁶ Selskapet⁷ vil imidlertid ikke ønske å overta risikoen for ethvert ansvar som kan oppstå i forbindelse med yrkesutøvelsen, og derfor består også vilkårene av flere unntak og begrensninger av selskapets ansvar for nærmere bestemte skadebegivenheten.

¹ «Forsikringstaker» defineres i lov av 16. juni 1989 nr. 69 om forsikringsavtaler (heretter «FAL» eller «forsikringsavtaleloven») § 1-2 bokstav b som «den som inngår en individuell eller kollektiv forsikringsavtale med selskapet».

² Dahl (1929) side 19.

³ Bull (2008) side 29.

⁴ I ansvarsforsikring er «sikrede» den hvis erstatningsansvar er dekket, jf. FAL. § 1-2 bokstav c annet punktum. Som regel vil «forsikringstaker» og «sikrede» utgjøre den samme juridiske person, men dette er ikke alltid tilfelle – typisk i konsernforhold.

⁵ Bull (2008) side 137.

⁶ Se til illustrasjon: Tryg alminnelig ansvarsforsikring– vilkår av 1. januar 2012 (heretter «GA115»), punkt 3 første ledd.

⁷ «Selskapet» defineres som den som ved avtale påtar seg å yte forsikring, jf. FAL. § 1-2 bokstav a.

Tema for denne avhandling er begrensningen av selskapets ansvar for skade på ting⁸ som sikrede eller noen på hans vegne har i sin *varetekt*. Den såkalte *varetektsklausulen* har ikke en ensartet utforming blant de ulike selskapenes vilkår, men av de vilkår jeg har studert⁹ er det likevel bare Storebrand som benytter en formulering som i markert grad skiller seg fra de øvrige. Kjerneinnholdet i varetektsklausulen kan på denne bakgrunn illustreres gjennom Trygs varetektsklausul, som unntar for:

*«Erstatningsansvar for skade på ting (herunder fast eiendom) som tilhører en annen, men hvor sikrede eller noen på sikredes vegne har mottatt tingen for:
- salg, utleie, fremvisning, demonstrasjon eller
- bruk, leie, leasing, lån, flytting eller oppbevaring.»¹⁰*

Avhandlingen vil peke på de faktiske og rettslige utfordringer som er forbundet med varetektsklausulen. I den grad de individuelle variasjonene mellom selskapenes klausuler får betydning for forsikringsdekningen, vil variasjonene presenteres og analyseres.

1.2 Avgrensninger

Tema for denne avhandling er varetektsklausulen slik den er utformet hos utvalgte forsikringsselskaper i Norge. Temaet avgrenses da nærmest av seg selv, ettersom det naturligvis ikke vil redegjøres for andre viktige begrensninger av selskapets ansvar under forsikringsavtalen.

Avhandlingen bygger på varetektsklausulen i næringsforsikring. Jeg avgrenser altså mot privatansvarsforsikring. Årsaken til dette er at det er forbundet en helt annen tvistefrekvens til varetektsklausulen i næringsforsikring, og avgrensningen gjøres derfor av hensyn til en helhetlig framstilling.

Uten å gå inn på en utførlig redegjørelse for hva som kvalifiserer til næringsforsikring, peker jeg på at forsikringsvilkårene vil angi i hvilken egenskap sikrede er dekket. Næringsforsikring vil det dermed være dersom forsikringen dekker det ansvar sikrede pådrar seg i egenskap av å være en næringsdrivende aktør. Et eksempel er en ansvarsforsikring som dekker det ansvar sikrede pådrar seg i egenskap av å være rørlegger. Det skal ikke utelukkes at det kan bli problematisk å fastlegge i hvilken egenskap sikrede er dekket, men slik sontring mellom nærings- og forbrukerforsikring går jeg ikke nærmere inn på her.

⁸ «Ting» er i alle forsikringsvilkår forstått som fast eiendom og løsøre, herunder skade på dyr. Se for øvrig Arntzen, Ansvarsforsikring (2000) side 160.

⁹ Se nedenfor punkt 1.3.

¹⁰ GA115 punkt 5.2 første ledd.

Med unntak for bruk av skandinavisk litteratur som opplysningskilde om varetektsklausulens bakgrunn vil framstillingen bygge på norsk rett.

1.3 Rettskilder

Lovgiver har ikke funnet det hensiktsmessig med preseptorisk regulering av forsikringens dekningsfelt for varetektsklausuler. Det finnes dermed ikke lovgivning som er direkte relevant for tolkning og forståelse av disse bestemmelsene.¹¹

For utforming av forsikringsavtalens dekningsfelt fastslår forarbeidene kontraktsfrihet.¹² Det innebærer at partene som et utgangspunkt fritt kan regulere betingelsene i forsikringsavtalen. Utover dette utgangspunkt har jeg ikke funnet uttalelser i forarbeidene som er direkte relevant for utformingen av varetektsklausulen.

Det foreligger to domstolsavgjørelser som berører varetektsklausulen i ansvarsforsikring. I tillegg er det en omfattende nemndspraksis som berører ulike elementer av klausulen. Denne nemndspraksis består av uttalelser fra Finansklagenemnda Skade (FinKN), og forløperen Forsikringsskadenemnda (FSN), som er institusjoner opprettet etter avtale mellom Forbrukerrådet, Finans Norge, Næringslivets Hovedorganisasjon, Finansieringsselskapenes forening, Verdipapirfondenes forening og Virke.¹³ Nemnda avgjør tvister mellom forsikringstakere/sikrede og forsikringsselskapene som førstnevnte bringer inn til nemnda for rådgivende uttalelser.

Nemndspraksis oppfattes som en relevant rettskildefaktor, men rettspraksis etterlater ikke et entydig bilde av hvor stor vekt nemndsuttalelser skal tillegges.¹⁴ Til fordel for å tillegge nemnda rettskildevekt kan det argumenteres med at nemnda ledes av høyt kvalifiserte jurister innenfor sine respektive fagområder. I tillegg er nemnda en supplerende tvisteløsningsmekanisme til domstolene, og nemndsbehandling kan ha litispensvirkning for selskapet, jf. tvisteloven § 18-2 (3) jf. FAL. § 20-1 annet punktum.

¹¹ Se imidlertid punkt 2.1 og punkt 4 flg.

¹² NOU 1987:24 side 79-80.

¹³ Se «Avtale om Finansklagenemnda» sist revidert 28. september 2016.

¹⁴ Sammenlign for eksempel Rt-1987-744 og Rt-2000-70: I Rt-1987-744, som gjaldt tolkning av begrepet «innbrudd» i forsikringsvilkårene, viste selskapet til en forståelse av begrepet som hadde vært innarbeidet i Forsikringsskadenemnda over lengre tid. Høyesterett fant at den innarbeidede forståelse måtte tillegges «betydelig vekt ved tolkningen» (side 748).

I Rt-2000-70 ble imidlertid nemndspraksis ikke tillagt nevneverdig vekt. I saken kom Høyesterett til at en løsemiddelskade var konstatert etter yrkesskedeforsikringslovens ikrafttredelse, se lovens § 21. At selskapet hadde påberopt nemndspraksis til støtte for en annen konklusjon ble overhode ikke problematisert av Høyesterett.

På den annen side er nemndas uttalelser veiledende og ikke rettslig bindende.¹⁵ Forsikrings-selskapene står dermed fritt til å akseptere nemndas uttalelser. Dette er egnet til å svekke vekten av nemndspraksis som rettskilde. Dersom selskapene over tid aksepterer nemndas uttalelser, vil man imidlertid kunne argumentere for at nemndspraksis reflekterer rettsoppfatningen i bransjen. En ensartet nemndspraksis vil dermed kunne tillegges mer vekt enn enkeltstående uttalelser.

For mitt formål er det ikke nødvendig å ta endelig stilling til vekten av nemndspraksis, som uansett vil måtte variere mellom ulike saksområder. Vekt, eller et arguments gjennomslagskraft, er en relativ størrelse,¹⁶ og nemndspraksis vil dermed ikke ha en fast vekt uavhengig av det øvrige rettskildebildet. Uansett vil nemndsuttalelser være velegnet som illustrasjonsmateriale, og det er for dette formål jeg i det vesentlige har benyttet dem.

I denne oppgaven har jeg benyttet eldre skandinavisk litteratur for å kaste lys over varetekstsklausulens historikk og begrunnelse. Ettersom begrunnelsen i det vesentlige har vist seg å være ensartet,¹⁷ har jeg benyttet mine observasjoner som referanse for den senere analyse av klausulen. Den juridiske litteratur er altså benyttet som opplysningskilde, og som en form for substitutt for mangelen på motivuttalelser.

Ettersom partene står rimelig fritt til å vedta forsikringens dekningsfelt, er forsikringsavtalen med tilhørende vilkår av sentral betydning. I denne framstilling har jeg valgt å konsentrere meg om ansvarsforsikringsvilkårene til Gjensidige Forsikring, Tryg Forsikring, If Skadeforsikring og Storebrand Forsikring. Utvalget er basert på et inntrykk av hvilke selskaper som oftest har vært representert i nemndsuttalelser, og vil derfor utgjøre et representativt utvalg av vilkår for å illustrere varetekstsklausulens problematikk. Ettersom ikke alle aktørers vilkår er analysert er det likevel en viss risiko for at det finnes utforminger av varetekstsklausulen som ikke er fanget opp av denne framstilling.

1.4 Framstillingen videre

I punkt 2 redegjøres det for hvilke tolkningsprinsipper og rettslige utgangspunkter som gjelder for forsikringsavtaler generelt. I punkt 3 anvendes disse rettslige utgangspunktene på varetekstsklausulen spesielt, og jeg vil forsøke å fremheve både rettslige og faktiske utfordringer med klausulen. Det vil også redegjøres for klausulens bakgrunn og underliggende formål, herunder hvilken betydning formålet bør ha ved tolkning av klausulen. I punkt 4 drøfter jeg

¹⁵ «Saksbehandlingsregler for Finansklagenemnda» - gjeldende etter 1. januar 2017, punkt 14 første punktum.

¹⁶ Eckhoff (2001) side 28.

¹⁷ Jf. punkt 3.1.

om det foreligger preseptoriske skranker for varetektsklausulens anvendelse. Jeg avslutter avhandlingen med forslag til alternative tilpasninger til klausulen, samt en kort sammenfatning i henholdsvis punkt 5 og 6.

2 Tolkingsprinsipper for forsikringsavtalen

2.1 Utgangspunktet er kontraktsfrihet

En avtalt begrensning av forsikringens dekningsfelt, slik varetektsklausulen er, hjemles i den alminnelige avtalefrihet. Selskapet står i utgangspunktet fritt til å regulere «forsikringens virkeområde i tid og rom gjennom objektive klausuler som virker absolutt.»¹⁸

Det er særlig to forhold ved inngåelse av forsikringsavtaler som skiller seg fra alminnelig kontraktsinngåelse, og disse forhold bør tillegges en viss betydning ved tolkningen av forsikringsvilkårene. For det første er forsikringsvilkårene som den klare hovedregel ensidig fastsatt av selskapet.¹⁹ En forsikringstaker kan altså i liten grad påvirke forsikringsavtalens innhold. For det andre vil forsikringsavtalen med tilhørende vilkår normalt oversendes forsikringstakeren etter at bindende avtale er inngått, jf. FAL. § 2-2 første ledd. En forsikringstaker kan dermed normalt ikke sette seg inn i hele forsikringsavtalens innhold på forhånd, men må i stedet bygge på den forhåndsinformasjon hun er gitt i forbindelse med tegning, se for øvrig FAL. § 2-1.²⁰

Som i kontraktsretten for øvrig er ikke kontraktsfriheten absolutt – i lovgivningen oppstilles visse preseptoriske begrensninger av forsikringsvilkårenes innhold. I forsikringsavtaleloven er den viktigste begrensning for denne framstilling at selskapene er underlagt en informasjonsplikt i forkant av forsikringstegning, jf. FAL. § 2-1. I tillegg vil avtaleloven § 36 være en skranke mot urimelige forsikringsvilkår. Jeg vil komme tilbake til begge de nevnte begrensninger nedenfor i punkt 4.

2.2 Nærmere om tolkningen

En forsikringsavtale er en avtale om overtakelse av risiko mot vederlag. Selskapet overtar altså risikoen for forsikringstakerens økonomiske eksponering for nærmere bestemte skadehendelser. Det ligger i en slik avtales natur at de impliserte parter har et særlig behov for forutberegnelighet – bedriften fordi den har behov for å innrette sin virksomhet etter den forsikringsdekning som følger av vilkårene, og selskapet fordi den overtatte risiko må kompenseres gjennom riktig tilpassede premier. Behovet for forutberegnelighet medfører at forsikringsavtalen med tilhørende vilkår er av fundamental betydning for tolkningen. Det

¹⁸ NOU 1987:24 side 79-80.

¹⁹ Bull (2008) side 138.

²⁰ Avsnittet skisserer den vanligste situasjonen i markedet, nemlig at forsikringsavtale inngås uten at forsikringstaker er bistått av forsikringsmegler. Ved meglerbistand vil forsikringsmegleren som regel ha tilgang til forsikringsvilkårene, og man vil da også kunne se en større grad av individuell tilpasning.

grunnleggende utgangspunkt for tolkningen blir dermed å fastlegge forsikringsavtalens objektive innhold, basert på en naturlig språklig forståelse.²¹

At ordlyden har en særlig betydning innebærer for det første at subjektive forhold, som «[s]elskapets interne oppfatninger og praksis, og sikredes subjektive forventninger, må få begrenset betydning.»²² Eventuelt forutgående forhold, slik som samtaler, korrespondanser og forhandlinger vil normalt heller ikke tillegges særlig vekt.²³ En klar ordlyd i forsikringsavtalen vil dermed for de fleste praktiske tilfeller være avgjørende for dens innhold.²⁴

En konsekvens av ordlydens betydning er at selskapet normalt må ta risikoen dersom vilkårene er uklare eller tvetydige. Dette kommer til uttrykk gjennom den såkalte ukklarhetsregelen, og innebærer at man i tvilstilfeller vil anvende det tolkningsalternativ som er til ugunst for den som har forfattet vilkårene.²⁵ Prinsippet er godt begrunnet. Som forfatter av vilkårene bør selskapet bære risikoen dersom de forfatter vilkår som gjør det utfordrende å forutberegne sin rettsstilling. Ukklarhetsregelen vil imidlertid bare komme til anvendelse på de uklare vilkår, og må ikke trekkes så langt at den anvendes i tilfeller hvor «resultatet umiddelbart kan virke mindre tilfredsstillende».²⁶

Dersom ordlyden ikke gir en klar løsning, kan det i tillegg til ukklarhetsregelen være aktuelt å anvende systembetraktninger.²⁷ Dette innebærer at man ikke studerer vilkårene isolert, men leser dem i sammenheng med forsikringsavtalens øvrige elementer. Ved en eventuell motstrid vil særskilt avtalte vilkår gå foran selskapets alminnelige vilkår.²⁸

Forsikringsformålet og de enkelte klausulers begrunnelse kan være et relevant tolkningsmoment, men man vil ikke gå «direkte mot ordlyden med støtte i formålsbetraktninger.»²⁹ Dersom man står overfor en klar objektiv forståelse av avtalen kan man altså ikke anvende forsikringsformålet til å avhjelpe lite tilfredsstillende resultater. Dette har sammenheng med kontraktsfriheten – når man har et system som legger til rette for at

²¹ Bull (2008) side 141.

²² Rt-1997-1807 side 1813.

²³ Bull (2008) side 145.

²⁴ Se bl.a. Rt-1987-1358 (side 1365), hvor retten understreker at: «[d]et kan etter min oppfatning ikke være tilstrekkelig at forsikringsselskapene utvikler en rasjonell forsikringspraksis så lenge denne praksis ikke harmonerer med selskapenes egne vilkår.»

²⁵ Selmer (1982) side 66.

²⁶ Rt-1987-744 side 749.

²⁷ Bull (2008) side 143.

²⁸ Rt-1997-1807 side 1813.

²⁹ Selmer (1982) side 70.

selskapene selv skal utvikle og utforme sine produkter bør domstolene utvise varsomhet med å tillegge produktene en annen mening enn hva man rimeligvis kan utlede av ordlyden.³⁰ I randsonen av ordlyden kan imidlertid forsikringsformålet få betydning for fastleggelsen av forsikringsavtalens innhold, jf. punkt 3.1.3 nedenfor.

³⁰ I.c.

3 Varetektsklausulen

3.1 Historisk begrunnelse og formål

I dette avsnitt vil jeg redegjøre for varetektsklausulens historiske begrunnelse, herunder hvilke hensyn som berettiget dens tilblivelse.

Et historisk tilbakeblikk etablerer en kontekst som jeg for det første vil benytte som et utgangspunkt og referansegrunnlag for min senere analyse av klausulen.³¹ For det andre vil et slikt tilbakeblikk være egnet for å kaste lys over varetektsklausulens formål. I hvilken grad forsikringsformålet får betydning ved tolkningen av klausulen skilles ut til egen drøftelse i punkt 3.1.3. For det tredje kan varetektsklausulens formål og begrunnelse danne utgangspunkt for en kritisk vurdering av klausulens berettigelse i dagens forsikringsmarked.

Varetektsklausulen er en historisk velkjent begrensning av selskapets dekningsforpliktelser under forsikringsavtalen, og klausulen kan gjenfinnes også utenfor de nordiske lands rettssystemer.³² Det foreligger likevel ikke en moderne norsk framstilling som gjennomgår varetektsklausulens begrunnelse. I eldre norsk juridisk litteratur er klausulen behandlet av Dahl i hans *Ansvarsforsikring* fra 1929, og her berører han varetektsklausulens hensyn. Jeg vil komme tilbake til Dahls redegjørelse nedenfor, ettersom de mest utførlige redegjørelsene er å finne i eldre svensk og dansk litteratur. Mest konsis var den danske forfatteren Skibsted:

*«Den berømteste af Ansvarsforsikringens Undtagelser, Ting der befordres etc., [...] væsentligste Funktion (I) er at supplere Reglerne om Kontraktansvarets Udelukkelse. Den har dog ogsaa en anden Opgave (II), nemlig at udelukke Skade paa Ting, der er i den Grad gaaet ind i den sikredes økonomiske Interessesfære, at de 'den egenen des Versicherungsnehmers', saaledes at deres Forringelse er en Del af Bedriftens eller Privatlivets normale Driftsrisiko, som Ansvarsforsikringen maa fralægge sig Andel i».*³³

Skibsted hevdet altså at varetektsklausulen hadde to hensyn, hvor klausulens vesentligste hensyn var (I) å supplere kontraktsklausulen, men også (II) å unnta for skader som må karakteriseres som dagliglivets normale driftsrisiko.

Tilsvarende begrunnelse kan også utledes av Hellner. I hans bok *Försäkringsrätt* fra 1965 fremhever han varetektsklausulens to funksjoner, og understreker at hensynet til supplerings av

³¹ Se tredelingen i punkt 3.2.1.

³² Se Bertil Bengtssons komparative framstilling i avhandlingen *Om ansvarsförsäkring i kontraktsförhållanden*, (1960) side 405 flg.

³³ Skibsted (1930) side 67-68

kontraktsansvaret «*framträder med stor styrka*»³⁴ for næringsdrivende aktører. Varetekstsklausulen har altså en ensartet begrunnelse både i svensk og dansk litteratur.

I norsk litteratur var Dahl i sin redegjørelse for varetekstsklausulen kortfattet da han slo fast at dens begrunnelse var at «*laantageren har en skjærpet agtsomhetsplikt*».³⁵ Dette kunne indikere at varetekstsklausulens begrunnelse i norsk rett var rent preventiv, og altså kun forbundet med supplerende av kontraktsklausulen. Dahl illustrerte imidlertid varetekstsklausulens begrunnelse med et eksempel som etterlater et inntrykk av at han ikke hadde tatt innover seg rekkevidden av sitt utsagn.

I Dahls eksempel hadde A lånt Bs hund. Dahl mente da at A ville være ansvarlig overfor B for hundens verdi dersom et lynnedslag drepte hunden.³⁶ A kan imidlertid ikke klandres for lynnedslaget, og det er heller ingen grunn til å rette bebreidelser mot A for at hunden tilfeldigvis var utendørs. Dermed kan ikke As ansvar overfor B begrunnes i preventive hensyn. Et annet problem er at det er tvilsomt om ansvarsforsikringen vil komme til anvendelse på et tilfelle hvor tingen beskadiges av et tilfeldig ytre.

Dahl viste til NL-5-8-1 som begrunnelse for As forpliktelse. Bestemmelsen etablerer et objektivt ansvar for lånegjenstandens verdi dersom bruken har vært vederlagsfri.³⁷ Arntzen karakteriserer bestemmelsen som en ren risikobestemmelse, og fastslår eksplisitt at ansvarsforsikringen ikke vil gjelde for tilfeller som omfattes av NL-5-8-1.³⁸ Bestemmelsen er ikke lett tilgjengelig, og dens betydning i relasjon til ansvarsforsikring er ikke prøvd i rettspraksis. For dette formål nøyer jeg meg derfor med å konstatere at Dahl anvender et eksempel som neppe vil falle inn under ansvarsforsikringen. Under enhver omstendighet kan ikke avslag på dekning begrunnes i preventive hensyn. Dette svekker troverdigheten av hans framstilling.

Når norsk litteratur ikke gir en tilfredsstillende begrunnelse for varetekstsklausulen, finner jeg det naturlig å bygge på uttalelsene i den svenske og danske litteraturen. Fremveksten av ansvarsforsikring i Skandinavia inntraff på omtrent samme tidspunkt,³⁹ og det var – og er fortsatt – flere likhetstrekk mellom varetekstsklausulene i de skandinaviske land.⁴⁰ På bakgrunn av

³⁴ Hellner (1965) side 415

³⁵ Dahl (1929) side 67

³⁶ Eksempelet er inntatt i Dahl (1929) side 68.

³⁷ Krüger (1989) side 210.

³⁸ Arntzen (2000) side 144.

³⁹ Sml. den historiske redegjørelsen i Skibsted (1929) side 11 og Dahl (1929) side 32 flg.

⁴⁰ Se gjengivelse av en varetekstsklausul fra dansk ansvarsforsikring i Jønsson & Kjærgaard (2012) side 941.

disse forhold er det naturlig å legge til grunn at utformingen av varetektsklausulen i Norge bygde på de samme hensyn som i Sverige og Danmark.

3.1.1 Et supplement til kontraktsklausulen

At varetektsklausulen i første rekke skal supplere en annen unntaksklausul i ansvarsforsikringen, må nødvendigvis innebære at klausulene må sees i sammenheng med hverandre. Kontraktsklausulens funksjon er å avgrense selskapets ansvar mot kontraktsansvar. Kjerneinnholdet av en slik klausul er at forsikringen ikke dekker:

- «[A]nsvar som utelukkende bygger på tilsagn, avtale, kontrakt eller garanti avgitt før eller etter skaden og som går ut over hva som følger av alminnelig erstatningsrett.*
- ansvar sikrede endelig må bære fordi han har gitt avkall på sin rett til regress.*
 - ansvar for skade som skyldes sikredes ytelse i henhold til kontrakt eller avtale er forsinket eller uteblitt.*
 - ansvar for skade på sikredes leveranse, arbeid eller entrepriser, når skaden voldes før endelig overlevering eller skyldes feil eller mangel som forelå ved overlevering.*
 - omkostninger eller nødvendig skadeforvoldelse ved tilkomstkader for å utbedre mangel ved den leverte ytelse»⁴¹*

Kontraktsklausulen er mer omfattende enn den klassiske varetektsklausulen, og også innenfor denne begrensingen av dekningsfeltet oppstår det vanskelige grensedragninger.⁴² Jeg redegjør ikke for tolkningsproblemene som oppstår i relasjon til kontraktsklausulen. For denne framstilling er det tilstrekkelig å fastslå at essensen i kontraktsklausulen er at dekning under ansvarsforsikringen ikke skal utgjøre et alternativ til at kontrahenten oppfylder sin forpliktelse.⁴³ Sagt på en annen måte etablerer det ikke initiativ til kontraktuell oppfyllelse dersom kontrahenten inngår en kontraktsforpliktelse med visshet om at ansvarsforsikringen vil dekke et potensielt mangelfullt arbeid.

Når én av varetektsklausulens funksjoner er å *supplere* kontraktsklausulen, må meningen ha vært at klausulen skulle effektivisere initiativet til aktsom kontraktsoppfyllelse. Dette kan illustreres med et eksempel: dersom et transportselskap får i oppdrag å frakte kaffe for en barista, hjelper det ikke mottakeren at kaffen blir rettidig levert hvis transportselskapet i

⁴¹ Eksemplet er hentet fra GA115 punkt 5.5.1 til 5.5.5. Merk at de to første avsnittene av Trygs kontraktsklausul av If er skilt ut til et eget «garantiunntak», jf. If ansvarsforsikring - 13. januar 2017 (heretter «Ifs ansvarsforsikringsvilkår»), punkt 5.2.3. Denne nyansen er imidlertid av strukturell og ikke faktisk betydning for sikredes forsikringsdekning, og har uansett liten betydning for min framstilling.

⁴² For eksempel grensedragningen mellom delikt og kontraktsansvar, jf. Arntzen, Ansvarsforsikring (2000) side 151 flg.

⁴³ Hellner (1965) side 409

utilstrekkelig grad har rengjort transportmiddelet etter foregående transport av Gorgonzola-ost.⁴⁴ Det er ikke opplagt at kaffe med Gorgonzola-odør er unntatt etter kontraktsklausulen, og et unntak for skade på ting sikrede har mottatt til «transport»⁴⁵ kunne dermed supplert kontraktsklausulen på dette punkt.

Et problem som oppstår som følge av slik supplering av kontraktsklausulen er imidlertid at store deler av en yrkesutøvers risikoeksponering er en konsekvens av en kontraktuell forpliktelse. For at ansvarsforsikringen ikke skal bli innholdsløs, er det åpenbart at forsikringen ikke kan avgrense mot enhver skadehendelse som direkte eller indirekte kan føres tilbake til sikredes kontraktsforpliktelser. Utfordringen ligger da i å balansere formuleringene slik at varetektsklausulen i rimelig grad supplerer kontraktsklausulen, samtidig som forsikringsdekningen ivaretar sikredes behov. Som fremstillingen i det følgende vil illustrere har dette vist seg å være en utfordrende balansegang for selskapene.

3.1.2 Dagliglivets normale driftsrisiko

Hva som menes med «dagliglivets normale driftsrisiko» behøver en nærmere presisering og forklaring. En ansvarsforsikring skal i utgangspunktet dekke uaktsomme skadeforvoldelser sikrede pådrar seg i forbindelse med sin virksomhet. Formålet med varetektsklausulen er altså ikke å avgrense mot enhver påregnelig skadehendelse i forbindelse med sikredes virksomhet. På den annen side må ansvarsforsikring ikke forveksles med en ren ulykkesforsikring, og dette er bakgrunnen for varetektsklausulens avgrensning. Hellner uttrykker varetektsklausulens funksjon godt når han fremhever at ansvarsforsikringen

*«icke skall utgöra en olycksfallsförsäkring för den försäkrades fasta och lösa inventarier m.m., och det finnes därvid ingen anledning att göra skillnad mellan egendom som den försäkrade äger (och som ju alltid måste falla utanför ansvarsförsäkringen) och egendom som han permanent innehar utan att dock äga den».*⁴⁶

For at ansvarsforsikringen ikke skulle få karakter av å være en ulykkesforsikring, skulle den altså ikke dekke skade på eiendom som sikrede permanent disponerte over, men samtidig ikke eide.⁴⁷ Dette virker umiddelbart rimelig, og er også oppgjørsteknisk fordelaktig for selskapet som ikke behøver å kartlegge eierforholdet før de avslår forsikringsdekning.

⁴⁴ Eksempelet er inspirert av Falkanger, Bull, Brautaset (2011) side 296.

⁴⁵ Se for eksempel Ifs ansvarsforsikringsvilkår punkt 5.2.2 første ledd.

⁴⁶ Hellner (1965) side 415.

⁴⁷ Tilsvarende også hos Skibsted (sitert ovenfor) som uttrykker at ting som framstår som «den eigenen des Versicherungsnehmers», løst oversatt til sikredes egen eiendom, ikke skal omfattes av ansvarsforsikringen.

Også for avgrensningen mot dagliglivets driftsrisiko kan det imidlertid oppstå formuleringsproblemer. De fleste skader som oppstår i forbindelse med en virksomhet er en form for utslag av dagliglivets risiko, og hvordan skal da klausulen utformes når det bare er skader på ting som sikrede disponerer over som sitt eget som skal være unntatt fra dekning?⁴⁸

3.1.3 Formålets betydning ved tolkning av klausulen

I litteraturen var man tidlig oppmerksom på at en bokstavelig tolkning av varetektsklausulen kunne utelukke skadetilfeller hvor ingen av klausulens «*Motiver retfærdiggjør Udelukkelsen.*»⁴⁹ Spørsmålet var da hvordan man skulle forholde seg til en slik ordlyd, og Skibsted gikk svært langt i å tillegge formålene betydning da han i forbindelse med et konkret eksempel foreslo å «*lade Loven sove*».⁵⁰ Skibsteds standpunkt var med andre ord at man skulle se bort fra varetektsklausulens ordlyd når avslag på forsikringsdekning ikke kunne henføres under klausulens formål.

Å se bort fra en klar ordlyd i forsikringsvilkårene er det som hovedregel ikke grunnlag for i norsk rett.⁵¹ Skibsteds standpunkt illustrerer likevel et fundamentalt problem med varetektsklausulens kategoriske utforming: hvordan utforme en klausul som både skal supplere kontraktsklausulen, avgrense mot dagliglivets risiko og samtidig ivareta sikredes forsikringsbehov? Og hvordan skal i så fall rettsanvenderen forholde seg til en klausul som i ubetydelig grad ivaretar sistnevnte funksjon?

Dersom ordlyden er klar, vil rettsanvenderen måtte forholde seg til denne. Dette gjelder uavhengig av om resultatet framstår lite rimelig, eller om andre tolkningsmomenter kunne trukket i en annen retning.⁵² Er ordlyden uklar vil man derimot kunne trekke på andre tolkningsmomenter, og spørsmålet er da om varetektsklausulens formål vil kunne være et relevant moment.

I litteraturen er det forutsatt at hensikten bak vedkommende forsikringsbestemmelse kan være et relevant tolkningsmoment.⁵³ Forsikringsformålet er også anvendt som moment i rettspraksis, jf. bl.a. Rt-1968-1043. I saken hadde føreren av en hjullaster blitt klemt i hjel av en lasteskuff mens han satt i førerretet. Hjullasteren var ikke i bevegelse, og føreren var

⁴⁸ Se særlig om denne problemstillingen i punkt 3.4.2.

⁴⁹ Skibsted (1930) side 68.

⁵⁰ I.c.

⁵¹ En slik tilsidesettelse måtte i så tilfelle begrunnes i avtaleloven § 36, og terskelen for dette ligger svært høyt. Se for øvrig nedenfor punkt 4.3.

⁵² Jf. punkt 2.2 ovenfor.

⁵³ Se Bull (2008) side 146.

opptatt med å løsne en skrue på maskinen. Høyesterett kom likevel til at skaden hadde oppstått «under kjøring», og understreket at et slikt tolkningsresultat lå nærmest «den foreliggende forsikringsformål og [...] de behov den må ta sikte på å dekke.» (side 1046)

Det å løsne skruer fra førerettet er rent språklig ikke umiddelbart forbundet med «kjøring». Samtidig er det ikke opplagt hvordan ordlyden «under kjøring» skal defineres og avgrenses. At Høyesterett velger å trekke på forsikringsformålet i en slik situasjon, må dermed være et prejudikat for at man i randsonen av vilkårenes ordlyd vil kunne se hen til forsikringsformålet for å etablere forsikringsvilkårenes innhold.

I varetektsklausulens tilfelle kan man diskutere om de formål jeg har trukket fram fra eldre skandinavisk litteratur fortsatt er gyldige for dagens vilkår. Formålene er ikke gjentatt i nyere litteratur, og man kan følgelig reise spørsmål ved om hensikten bak varetektsklausulen er en foreldet begrunnelse, og dermed ikke kan tillegges vekt ved tolkningen av klausulen. Til dette vil jeg bemerke at det ikke foreligger kilder som indikerer at forsikringsselskapene har gått bort fra den begrunnelse som opprinnelig lå bak klausulen. Jeg kan derfor ikke se at manglende gjentakelse i litteraturen er et argument for at varetektsklausulen berettigelse har endret begrunnelse. Dette standpunkt styrkes av at varetektsklausulens formål sporadisk påberopes i nemndspraksis.⁵⁴

Konklusjonen er etter dette at varetektsklausulens begrunnelse kan være et relevant moment hvor klausulens alternativer har en uklar ordlyd. I randsonen av begrepene kan man dermed se hen til at begrensningen av selskapets dekningsfelt er begrunnet med (a) en supplerende av kontraktsklausulen, og (b) avgrensning mot dagliglivets normale driftsrisiko.

⁵⁴ Se for eksempel FSN-6482 (2007): Sikrede hadde kjørt en gravemaskin inn i en leid driftsbygning, og bygningen ble påført skade. Selskapet fremhevet at «{u}tgangspunktet er, som kjent, at (sikrede) ikke kunne vært erstatningsansvarlig overfor seg selv, gitt at de eide bygget. Det at man velger å være i et leieforhold fremfor å eie, bør ikke endre på prinsippet. Dette er da bakgrunnen for at det i arbeidsmaskinens ansvarsforsikringsvilkår punkt 4.14 (g) er inntatt en såkalt 'varetektsklausul'.»(min understreking).

3.2 Benyttede varetekstsklausuler i ansvarsforsikring

3.2.1 Varetekstsklausulen kan deles inn i tre undergrupper

I den videre framstilling vil de ulike elementene av varetekstsklausulen bli presentert og analysert. Ettersom det er flere likheter mellom de ulike selskapenes klausuler, vil fremstillingen i det følgende bygge på de fellesspørsmål som oppstår i relasjon til varetekstsklausulen. Der hvor klausulene i betydelig grad skiller seg fra hverandre vil dette kommenteres og drøftes.

Felles for alle klausulene er at de uavhengig av årsak unntar for nærmere bestemte skader. De skadene som er unntatt vil i varierende grad kunne henføres under de hensyn jeg har gjennomgått ovenfor under punkt 3.1. Med dette som utgangspunkt kan varetekstsklausulen deles opp i tre grupper: I den første gruppen faller unntak for skade på ting som står i nær sammenheng med sikredes kontraktuelle ansvar. Her har disposisjonen sin berettigelse i en kontraktuell forpliktelse, og disse klausulene skal primært supplere kontraktsklausulen. I den andre gruppen faller unntak for skade på ting i sikredes interessesfære. Typisk for disse unntakene er at de knytter seg til skade på ting som sikrede av egeninteresse disponerer over. I den tredje gruppen faller skade på ting som sikrede forvarer, oppbevarer eller har påtatt seg å passe. Denne gruppen har elementer av begge hensyn.⁵⁵

Den tredeling som jeg her har foretatt vil utgjøre strukturen og rammeverket for min tolkning og analyse av varetekstsklausulen.

3.2.2 Rettskildesituasjonen

Før jeg går inn på tolkningen av vilkårene knytter jeg noen korte bemerkninger til rettskildesituasjonen.

Varetekstsklausulen er ikke regulert i lovgivning, og berøres heller ikke av forarbeidene. Av nyere litteratur berøres varetekstsklausulen i Arntzens *Ansvarsforsikring* fra 2000, men boken er stort sett en gjengivelse av nemndspraksis, og kommer ikke med egne synspunkter.⁵⁶ I motsetning til sjøforsikring foreligger det ikke motiver til forsikringsvilkårene i landjordsforsikring. Jeg er dermed overlatt til å bygge på alminnelig tolkning av klausulene, sammenholdt med tilgjengelig retts- og nemndspraksis.

⁵⁵ Det er ikke uvanlig å dele opp presentasjon av varetekstsklausulen etter bearbeidelse og forvaring. Undergruppen «sikredes interessesfære» er imidlertid ny. Se for eksempel Bengtsson (1960) side 481 flg. og Jøns-son & Kjærgaard (2012) side 941 flg.

⁵⁶ Arntzen (2000) side 160 flg.

Hva gjelder den tilgjengelige retts- og nemndspraksis er det et kjennetegn ved varetektsklausulen at dens utforming ikke har vært konstant. Med ett viktig unntak er imidlertid dette snakk om små redaksjonelle endringer, slik at de store tolknings spørsmål er uforandret. At jeg i denne framstilling analyserer varetektsklausulens nåværende utforming er dermed ikke til hinder for at retts- og nemndspraksis avsagt i forbindelse med tidligere vilkår er av interesse.

3.3 Benyttede formuleringer for å unnta for skade på ting som står i nær sammenheng med sikredes kontraktuelle forpliktelser

3.3.1 Innledning

Formuleringer som benyttes for å avgrense mot skader på ting som står i nær sammenheng med sikredes kontraktuelle forpliktelser kan deles opp i to grupper. I den første gruppen faller den nå uvanlige formuleringen hvor selskapet ikke dekker skade på ting som sikrede har fått i «oppdrag å reparere, installere, bearbeide eller lignende».⁵⁷ Denne formuleringen har skapt svært mye tvist, og det er knyttet en betydelig nemndspraksis til unntaket. Av de vilkår jeg har studert er det kun Storebrand som fortsatt benytter formuleringen.

I den andre gruppen er skader på ting sikrede har til «transport» og/eller «flytting». Dette unntaket er i en eller annen form fortsatt i bruk blant samtlige selskaper.⁵⁸

De to gruppene knytter seg til to så vidt ulike situasjoner at jeg finner det nødvendig å foreta en delt framstilling. Ettersom hovedformålet med begge gruppene er å supplere kontraktsklausulen vil jeg foreta en sammenfatning i punkt 3.3.4.

3.3.2 Reparere, installere eller bearbeide eller lignende

Formuleringene «reparere», «installere» og «bearbeide» har det fellestrekk at de knytter seg til en arbeidsoppgave på en nærmere bestemt ting. Det problematiske med denne delen av klausulen er ikke hvilke type oppdrag du har påtatt deg, men hva oppdraget nærmere bestemt gjelder. Det er bare de uaktsomme skadeforvoldelser på ting som omfattes av *oppdraget* som faller utenfor forsikringsdekningen. Dersom tingen ikke er omfattet av oppdraget skal forsikringen i utgangspunktet dekke skaden. Spørsmålet i det følgende er dermed hvordan oppdraget skal avgrenses.

Hvordan oppdraget skal avgrenses er et spørsmål om tolkning av varetektsklausulen. Om dette foreligger det en omfattende nemndspraksis, og jeg vil gjennomgå deler av denne nedenfor. Jeg finner det imidlertid naturlig å ta utgangspunkt i Agder lagmannsretts dom, inn tatt i RG-1993-467, som er en av få dommer på området, og den eneste som eksplisitt tar stilling til denne del av varetektsklausulen.

⁵⁷ Storebrands profesjonsansvarsforsikring for medlemmer av Den norske veterinærforening (heretter «Storebrands profesjonsansvarsforsikring Veterinær») – gjeldende fra 1. januar 2015, punkt 7.5 og Storebrands ansvarsforsikring for arkitekter i Arkitektenes Fagforbund (heretter «Storebrands profesjonsansvarsforsikring Arkitekt») – gjeldende fra 1. januar 2015, punkt 7.7.

⁵⁸ Se bl.a. Ifs ansvarsforsikringsvilkår punkt 5.2.2 første ledd, og GA115 punkt 5.2 andre strekpunkt.

I saken hadde en elektroinstallasjonsbedrift foretatt koblingsarbeider mellom en ekstruder og et kontaktorskap. Ekstruderen og kontaktorskapet var forbundet med ledninger, og bedriftens installasjonsarbeid ble foretatt på kontaktorskapet. Under koblingsarbeidene ble en varmføler fra ekstruderen til kontaktorskapet koblet feil, og ved en senere prøvekjøring skjedde det en overoppheting slik at smeltet plastmasse forårsaket skader. Spørsmålet for lagmannsretten var om skadene på ekstruderen var dekket av bedriftens ansvarsforsikring.

I sikredes ansvarsforsikring var det inntatt en varetektsklausul som blant annet unntok for skade på ting sikrede tok hånd om for «flytting, installasjon, reparasjon, ombygging eller annen bearbeidelse».⁵⁹ Lagmannsretten fremhevet at en så generell ansvarsbegrensning reiste «åpenbare avgrensningsspørsmål». Hvilke skader som var unntatt fra dekning måtte følgelig avgjøres etter en alminnelig språklig forståelse av forsikringsvilkårene, sammenholdt med forsikringsformålet.

Forsikringsselskapet hadde anført at varetektsklausulen var nødvendig for å unngå at yrkesutøvere forsikret seg mot dårlig utført arbeid. Retten anerkjente forsikringsselskapets behov, men kunne ikke se at klausulen, slik den var formulert, var «egnet til å fremme et slikt formål». Etter lagmannsrettens syn kunne altså ikke hensynet til *supplering av kontraktsklausulen* påberopes i et tilfelle som dette. Lagmannsretten oppstilte så et tolkningsprinsipp for klausulen:

«Lagmannsretten konkluderer så langt med at «varetektsklausulen» er lite tilpasset det forsikringsbehov forannevnte grupper næringsdrivende har, og at anvendelsen av den for visse grupper reiser åpenbare problemer i forhold til selve formålet med ansvarsforsikring. Klausulen gir ingen adekvat begrensning av forsikringsselskapets ansvar ut fra det som sies å være formålet. Når klausulen likevel er gjort gjeldende for slik næringsvirksomhet som Sterner driver, må den fortolkes strengt, slik at rekkevidden for ansvarsfritaket begrenses til det som klart og uomtvistelig følger av ordlyden.»⁶⁰

Basert på ovennevnte tolkningsprinsipp viste lagmannsretten til at sikrede kun hadde utført arbeid på kontaktorskapet. Det var da bare arbeid på kontaktorskapet som «klart og uomtvistelig» kunne forankres i ordlyden. Selv om noen av ledningene som ble installert i skapet var forbundet med ekstruderen, var ikke denne «tatt hånd om» for installasjon. Skadene på ekstruderen var følgelig dekket under forsikringen.⁶¹

⁵⁹ Klausulen er gjengitt i sin helhet i Rettens Gang (1993) side 471.

⁶⁰ Se Rettens Gang (1993) side 473.

⁶¹ Både forsikringsklagenemnda – FSN-1019 (1989), og Skien og Porsgrunn byrett (ikke publisert) hadde kommet til motsatt konklusjon. Anke til Høyesterett ble nektet fremmet.

Resonnementet og konklusjonen i RG-1993-467 representerte antakelig et lite brudd med tidligere nemndspraksis. Selv om det ikke kunne utledes en sikker tolkningslære, var den generelle tendens at klausulen ble tolket mer fordelaktig for selskapet. Som illustrasjon kan nevnes FSN-130 (1975), hvor en rørlegger skulle tilkoble vann og oljeledninger, blant annet til en vakumtank. På selve vakumtanken skulle det ikke utføres arbeider. Det ble gjennomført trykkprøver, og da skjøten mellom ledningen og vacuumtanken ble testet ble det ved en feil satt på for stort trykk, slik at vakumtanken eksploderte. Ettersom trykkprøvingen var en «naturlig del» av arbeidet konkluderte nemnda med at skaden var unntatt fra forsikringsdekning. Nemnda oppstilte altså en mer skjønnsmessig helhetsvurdering av hva som utgjorde en «naturlig del» av sikredes oppdrag.⁶² Selv om man hadde nemndsuttalelser som bedre lot seg harmonere med utfallet i lagmannsrettens dom,⁶³ må det derfor fastslås at avgjørelsen markerte et lite brudd med daværende nemndspraksis.

På tross av det ovennevnte skulle man anta at lagmannsrettens avgjørelse dannet en klar presedens⁶⁴ for senere nemndsavgjørelser. Dommen var enstemmig, og gav ikke uttrykk for tvil. De tolkningspremisser som ble oppstilt var ikke konkret forankret, men av generell karakter. Endelig var avgjørelsen – og er fortsatt – den eneste rettsavgjørelsen som tok stilling til denne delen av klausulen. De tolkningsprinsipper som lagmannsretten oppstilte burde følgelig være sterkt veiledende for tolkningen av tilsvarende klausuler. Dette ble imidlertid ikke tilfellet.

I FSN-2623 (1996) kom det første markante bruddet med lagmannsrettens avgjørelse. I saken hadde et elektroinstallasjonsfirma montert en effektbryter i et strømfordelingsskap som de tidligere hadde bygget, levert og montert hos skadelidte bedrift. Effektbryteren ble ikke tilfredsstillende montert. Dette medførte dårlig kontaktforbindelse, overoppheting og brannskader i strømfordelingsskapet. Forsikringsselskapet avslo dekning både med henvisning til at sikrede hadde påført skade på egen entreprise (kontraktsklausulen) og at

⁶² Tilsvarende også i FSN-189 (1976) hvor et rørleggerfirma skulle reparere lekkasje på et rør i et varmeanlegg. Røret befant seg i et fyrhus, hvor det både var en varmekjel og en elektrokjel. Rørleggerfirmaet utkoblet strømtilførselen til varmtvannskjelen, men ikke på elektrokjelen. Dette medførte at elektrokjelen begynte å brenne da strømmen automatisk ble innkoblet. Ettersom det var en «nødvendig del» av oppdraget at elektrokjelen ble tappet for vann, fant nemnda at skadene var unntatt fra forsikringsdekning.

⁶³ For eksempel FSN-1075 (1989) hvor sikrede hadde fått i oppdrag å slipe og male karmer og listverk. Under slipingen ble glasset skadet, men nemndas flertall antok under tvil at skaden var utenfor det han hadde fått i oppdrag å «reparere, forarbeide e.l.». Dette minner mer om den strenge ordlydsfortolkningen det er tatt til ordet for i lagmannsrettens dom.

⁶⁴ Med «presedens» mener jeg et mønster det kan være aktuelt å følge, jf. Eckhoffs Rettskildelære, 5. utgave (2001) side 159.

skadene uansett var omfattet av varetektsklausulen. Nemnda mente at monteringen av effektbryteren var et selvstendig oppdrag, slik at kontraktsklausulen ikke kom til anvendelse for skadene på strømfordelingsskapet. Derimot mente nemnda at skadene var omfattet av varetektsklausulen.⁶⁵ Om dette uttalte nemnda:

«Forsikringskadenemnda finner imidlertid at skaden er unntatt etter varetektsklausulen i vilkårene. Etter Forsikringskadenemndas mening er spørsmålet om sikrede i forbindelse med installasjonen av den nye effektbryteren ikke bare må sies å ha tatt hånd om effektbryteren, men om hele strømfordelingsskapet.

Etter Forsikringskadenemndas mening er dette tilfellet. Den nye effektbryteren ble koblet til øvrige komponenter inni selve skapet.

Etter dette er skaden ikke erstatningsmessig.»

Det er vanskelig å lese nemnda på en annen måte enn at de drøfter hva som framstår som en «naturlig del» av sikredes oppdrag. Dette er en drøftelse som er løsrevet fra tolkningspremisser som ble oppstilt av lagmannsretten to år i forveien. Hadde spørsmålet blitt formulert som et spørsmål om hva som «klart og uomtvistelig» fulgte av ordlyden i varetektsklausulen, ville nemnda kommet til at strømfordelingsskapet ikke var omfattet av sikredes oppdragsforpliktelse. At effektbryteren ble koblet til øvrige komponenter i skapet var i henhold til RG-1993-467 uten betydning for fastleggelsen av oppdraget. Skadene som oppsto skulle følgelig vært omfattet av gjeldende forsikring.

Forholdet til RG-1993-467 ble overhode ikke problematisert av nemnda, og ignoransen for lagmannsrettens tolkningspremisser fortsatte i FSN-4779 (2003). I saken var sikrede et vaskebyrå, som blant annet skulle rengjøre innvendige vindusprofiler i et bygg under oppføring. Det ble benyttet et kjemisk rengjøringsmiddel, og dette rengjøringsmiddelet ble sølt på vindusglassene slik at glassene ble skadet. Sikrede hadde tegnet en ansvarsforsikring med varetektsklausul som unntok for skade på ting sikrede hadde fått i oppdrag å «flytte, installere, reparere, ombygge eller foreta annet arbeid på».

Nemndas flertall mente det var «tilstrekkelig» for at varetektsklausulen skulle komme til anvendelse at sikrede hadde sølt på nesten samtlige vindusglass. Selv om det ikke sies eksplisitt av nemnda må vurderingstemaet her ha vært hva som etter en skjønnsmessig hel-

⁶⁵ Deler av klausulen er gjengitt i nemndsuttalelsens side 2-3. Klausulen unntok bl.a. for skade på ting som sikrede «tar hånd om for flytting, installasjon, ombygging eller annen bearbeidelse». Altså en nærmest tilsvarende utforming som den i RG-1993-467.

hetsvurdering framsto som en naturlig del av oppdraget. Igjen overser man altså tolkningspremissene i lagmannsrettens dom. I denne saken delte imidlertid nemnda seg i et flertall og et mindretall, og mindretallets synspunkter er av interesse.

Mindretallet formulerte tolkningsspørsmålet som om det er «*grunnlag for å tolke klausulen slik at den omfatter også skader på andre ting enn de sikrede har fått i oppdrag å gjøre arbeid på.*» Det var på det rene at vinduene ikke var omfattet av det konkrete arbeidsoppdrag, og etter en grundig drøftelse, forankret i tolkningspremissene til RG-1993-467, uttalte nemnda:

«Å anvende klausulen i forhold til skader på andre ting enn de som omfattes av sikredes oppdrag, vil etter mindretallets oppfatning innebære en utvidet tolkning. En slik utvidet tolkning reiser problemer i forhold til selve formålet med ansvarsforsikringen, og rekkevidden av ansvarsfritaket må begrenses til det som klart og uomtvistelig følger av ordlyden. Det vises igjen til Agder lagmannsretts dom av 20.8.92.»

Mindretallets siterte uttalelse er den eneste uttalelse fra nemnda som eksplisitt anvender de tolkningspremisses som oppstilles i lagmannsrettens dom. Nemndas flertall har i samsvar med øvrig nemndspraksis sett bort fra lagmannsrettens tolkningspremisses, og heller anvendt en helhetlig vurdering av hva som utgjør en naturlig del av oppdraget. Denne tolkningslære må kritiseres på to grunnlag.

For det første utviser nemnda liten lojalitet ovenfor rettskilder av høyere rang. Når nemnda avsier veiledende avgjørelser som angripes og overprøves av domstolene, bør nemnda tilpasse sine uttalelser etter foreliggende presedenser. Under enhver omstendighet bør nemnda se hen til utfallene i rettspraksis. Det må derfor karakteriseres som oppsiktsvekkende at nemnda ikke en gang problematiserer de tolkningspremisses som lagmannsretten oppstilte.

For det annet er en ordlydsfortolkning av hva som utgjør en «naturlig del» av oppdraget en direkte mangelfull drøftelse av forsikringsvilkårene. Når ordlyden er uklar bør man vektlegge konsekvens- og harmonibetraktninger i tillegg til å se hen til om selskapets tolkningsforslag virkelig realiserer varetektsklausulens formål. Varetektsklausulen bør ikke favne så vidt at den gjør vesentlige innhugg i sikredes forsikringsbehov. Disse momentene sto sentralt for lagmannsretten, og burde etter alminnelige tolkningsprinsipper gjort det samme for nemnda.

Bearbeidelsesunntaket var svært prosesskapende, og skapte en betydelig usikkerhet for sikredes forsikringsdekning. Det gikk så langt at nemnda i FSN-2171 (1994) eksplisitt oppfordret til endring. I en tilføyelse uttalte nemnda:

«Varetekstklousulen er ikke lett tilgjengelig og den volder ofte avgrensingsproblemer. Selv om en del typiske tilfeller etterhvert har fått sin løsning gjennom praksis, bør selskapene vurdere om ikke bestemmelsen bør endres eller presiseres.»

Om dette var årsaken vites ikke, men bearbeidelsesklousulen begynte i hvert fall å forsvinne fra selskapenes vilkår.⁶⁶ Storebrands vilkår illustrerer likevel at bearbeidelsesklousulen fortsatt er i bruk. På bakgrunn av de åpenbare avgrensingsproblemer formuleringen representerer kan jeg vanskelig se det annerledes enn at dette er en klar konkurransemessig ulempe. Det vil derfor ikke overraske om klousulen snart er fullstendig borte fra norske ansvarsforsikringsvilkår.

3.3.3 Transport/flytting

Unntak for skade på ting under transport eller flytting går igjen i samtlige forsikringsvilkår. Vilråene skiller seg fra unntakene for skade på ting sikrede har fått i oppdrag å «reparere, installere eller bearbeide eller lignende» ved at oppdragsforpliktelsen i seg selv ikke er vanskelig å avgrense – dersom det først konstateres at en tjeneste er flytting eller transport, er det ikke vanskelig å konstatere hvilke ting som omfattes av tjenesten.

Gjensidige og Storebrand unntar eksplisitt for både transport og flytting.⁶⁷ De øvrige forsikringselskapene unntar for skade i én av situasjonene. Hvor vidt denne språklige nyansen har betydning for varetekstklousulens innhold, vil jeg komme tilbake til nedenfor.

Det foreligger ikke nemndsuttalelser som tar stilling til transport- og flytteunntaket i sin nåværende utforming.⁶⁸ Flytteunntaket er imidlertid berørt av Høyesterett i Rt-2004-1545.

I saken hadde et transportbyrå blitt ranet under transport for ca. 3.5 millioner norske kroner. Pengene var eid av to sparebanker og kom ikke til rette. Spørsmålet for Høyesterett var om

⁶⁶ Jeg har ikke eksakt kjennskap til når selskapene begynte å endre sine klousuler, men av Arntzens *Ansvarsforsikring* fra 2000 side 161 fremgår at den «klassiske del» av varetekstklousulen var forlatt i de vilkår Arntzen la til grunn for sin framstilling. Med «den klassiske del» henviser Arntzen til den del av klousulen jeg har karakterisert som bearbeidelsesunntaket. Et sted mellom 1994 og 2000 hadde altså flere selskapet opphevet denne del av varetekstklousulen.

⁶⁷ Gjensidiges vilkår for bedriftsansvar – sist oppdatert 23. juni 2016 (heretter «Gjensidiges vilkår») andre kulepunkt andre underpunkt og Storebrands profesjonsansvarsforsikring arkitekt og veterinær punkt 7.7 og 7.5.

⁶⁸ Hva som er «flytting» berøres så vidt i FSN-3863 (2001), og jeg vil komme tilbake til denne uttalelsen nedenfor under punkt 3.4.2. Klousulen hadde en spesiell utforming, og nemndas kommentar var knyttet til om sikredes flytting av takstolene var «bruk» i varetekstklousulens forstand. Den syntaktiske flertydighet som var tema for nemnda gjenfinnes ikke i de vilråene jeg har undersøkt. Jeg kan derfor ikke se at uttalelsen er relevant for klousulens nåværende utforming.

forsikringsselskapet måtte dekke sparebankenes tap. Transportselskapets ansvarsforsikring ble påberopt som ett av tre grunnlag for en slik forpliktelse.

Hovedspørsmålet for Høyesterett var om vilkåret for avkortning av erstatning overfor transportselskapet var oppfylt på grunnlag av brudd på sikkerhetsforskrifter og om sikrede var «mer enn lite å legge til last», jf. forsikringsavtaleloven § 4-8. Høyesterett besvarte spørsmålet bekræftende, og mente også at identifikasjon mellom bankene og transportselskapet var gyldig avtalt, jf. forsikringsavtaleloven § 4-11 (3). Spørsmålet om ansvarsforsikringen dekket skadene ble bare kort behandlet, og om dette uttalte Høyesterett:

«Heller ikke anførselen om erstatning på grunnlag av transportselskapets ansvarsforsikring kan føre frem. Partene hadde avtalt at standardvilkår GA 115 skulle gjelde for forsikringen. I punkt 5.2 i vilkårene heter det at selskapet med mindre annet er avtalt, ikke svarer for erstatningsansvar

'for skade på ting (herunder fast eiendom) som tilhører en annen, men hvor sikrede eller noen på sikredes vegne har mottatt tingen for:

- salg, utleie, fremvisning, demonstrasjon eller*
- bruk, leie, leasing, lån, flytting eller oppbevaring'.*

Etter mitt syn er alternativet 'flytting' oppfylt. Det er ikke dokumentert at det foreligger noen avtale som gjør unntak fra standardvilkåret på dette punktet. Allerede av denne grunn kan anførselen ikke føre frem.»⁶⁹

Høyesterett foretok ingen språklig analyse av «flytting», men konstaterte bare at skadetilfellet var omfattet av alternativet. Etter min mening hadde begrepet fortjent en grundigere analyse.

«Flytting» defineres som å føre en ting fra et sted til et annet.⁷⁰ Det er ikke opplagt hvordan dette skal overføres til en kontraktsrettslig forpliktelse. I de sammenhenger hvor flytting benyttes i forbindelse med tjenesteytelser snakker man gjerne om flyttebyråer. Slike tjenesteytelser kjennetegnes ved at flytteselskapet skal flytte gjenstander fra et varig oppholdssted til en ny varig destinasjon. Dersom man holder «flytting» opp mot «transport», defineres transport som forflytning av gods eller passasjerer fra et sted til et annet.⁷¹ Rent språklig forbindes altså transport med kommersiell forflytning av varer – linjeskipet flytter ikke containere fra havn A til havn B, containerne transporteres.

⁶⁹ Rt-2004-1545 avsnitt 54-55.

⁷⁰ Bokmålsordboka (1997) side 136.

⁷¹ <https://snl.no/transport> (Sisert 22. mars 2017).

Ordboksdefinisjonen av «transport» og «flytting» har illustrert at transport i større grad enn flytting forutsetter et kontraktuelt grunnlag. Av de klausuler jeg har analysert avhjelper imidlertid denne språklige nyanse ved at flytteformuleringen innledes på en slik måte at det må forutsettes et kontraktuelt grunnlag for at klausulen skal komme til anvendelse.⁷²

På bakgrunn av ovennevnte, er det språklig mer naturlig å hevde at transportselskapet hadde mottatt pengene for «transport» og ikke «flytting». Det er imidlertid små språklige nyanser her, og flytting kan nok være et synonym for transport. Hvor vidt synonyme tilfeller også skal være unntatt fra forsikringsdekning, bør likevel være et tvilsomt spørsmål.

De tolkningspremisser som retten oppstilte i RG-1993-467 er her av interesse – er det virkelig «klart og uomtvistelig» at ting mottatt for transport kan sidestilles med ting mottatt til flytting? Et argument mot en slik sidestillelse er at enkelte selskaper velger å innta begge begreper i sine forsikringsvilkår. Dette er en indikasjon på at selskapene erkjenner at det er en språklig nyanse mellom begrepene. Når et selskap unnlater å innta begge begrepene i sine vilkår, er de nærmest til å bære risikoen for ikke å ha uttrykket seg mer presist, jf. ukklarhetsprinsippet.

Et annet forhold ved Rt-2004-1545 er at saken gjaldt et transportselskap som hadde tegnet en ansvarsforsikring som forsikringsselskapet hevdet unntok for skade på ting mottatt til transport. Når forsikringen samtidig hevdes å omfatte skader som er «voldt under utøvelse av den virksomhet som er beskrevet i forsikringsbeviset»,⁷³ foreligger det en disharmoni i vilkårene som hadde fortjent Høyesteretts oppmerksomhet. Konsekvens- og harmonibetraktninger kunne dermed talt for at flytting ikke ble sidestilt med transport.

Endelig kunne Høyesterett sett hen til selve hovedformålet bak en ansvarsforsikring, som er å forsikre seg mot påregnelige skadehendelser forårsaket under yrkesutøvelse. Når Høyesterett sidestiller «flytting» med «transport» sitter sikrede igjen med en ansvarsforsikring som bare i de helt teoretiske tilfeller vil komme til anvendelse.⁷⁴ Dette er et uheldig utfall.

⁷² GA115 punkt 5.2 første ledd benytter formuleringen «har mottatt tingen for» flytting. Gjensidige benytter formuleringen «har tatt hånd om for». Disse formuleringene forutsetter en overlevering, og dermed utelukkes de disposisjoner som sikrede oppnår på eget initiativ.

⁷³ Se GA115 punkt 3 første ledd.

⁷⁴ Antakelig kan man konstruere visse personskader som hadde vært omfattet, og for lagmannsretten var det anført at ansvarsforsikringen var «ment å dekke for eksempel vekternes skade på 3. person», se LE-2003-1363. At dette var ansvarsforsikringens funksjon er imidlertid vanskelig å forene med GA115 punkt 3 første ledd, og under enhver omstendighet vil slike skader raskt falle utenfor forsikringsdekning fordi de enten a) ikke er forårsaket under yrkesutøvelse, eller b) omfattes av bilansvarsforsikringen.

På tross av de ovennevnte forhold konkluderte Høyesterett kort med at «flytting» også omfattet ting sikrede hadde mottatt til transport. Hverken tolkning, harmoni eller tidligere rettspraksis ble overhode problematisert, og spørsmålet er da om Rt-2004-1545 bryter med de tolkningspremisser som oppstilles i RG-1993-467.

Et sentralt forhold ved Høyesteretts tolkning av varetektsklausulen er at ansvarsforsikringen ble anført som ett av tre grunnlag for selskapets forpliktelse. Det klare hovedspørsmål i saken var om transportselskapet hadde brutt en sikkerhetsforskrift, med det tilleggsspørsmål om identifikasjon med banken var gyldig avtalt. Sammenholdt med at gjengitte anførsler både i lagmannsrettens og Høyesteretts dom på ingen måte indikerer at ansvarsforsikringen ble prosedert i sin fulle bredde,⁷⁵ bør man utvise varsomhet med å legge for mye vekt på Høyesteretts tolkning av varetektsklausulen. Jeg kan i hvert fall ikke se at Høyesteretts premisser skal ha noen betydning utover tolkning av transport- og flytteunntaket. De tolkningspremisser som oppstilles i RG-1993-467 må dermed fortsatt kunne anvendes overfor uklare elementer av varetektsklausulen.

Inntil Høyesterett har sagt noe annet, må imidlertid «flytting» antakelig sidestilles med «transport». Etter min mening er det likevel grunnlag for å problematisere holdbarheten av en slik sidestillelse, og dersom selskapene ønsker å unnta begge tilfeller fra forsikringsdekning bør de hvert fall utvise såpass lojalitet overfor forsikringstaker at begge begreper inntas i klausulen.

3.3.4 Sammenfatning

Hensikten bak de ovenfor gjennomgåtte formuleringer er å supplere kontraktsklausulen, som igjen skal forhindre forsikring mot dårlig utført arbeid. Når det vises til hensikten bak varetektsklausulen i nemndspraksis er det imidlertid ofte hensynet bak kontraktsklausulen som påberopes.⁷⁶ Etter min mening er det en klar nyanse mellom det å skulle utfylle en klausul, og på selvstendig grunnlag skulle forhindre forsikring for dårlig utført arbeid. At denne nyansen er oversett kan muligens være en forklaring på hvorfor man tidvis har formulert klausuler med oppsiktsvekkende konsekvenser for sikredes forsikringsdekning.

Selv om varetektsklausulen benyttes som en utfyllende klausul, kan det være grunnlag for å problematisere hensiktsmessigheten bak slike formuleringer. En første innvending er den åpenbare utfordring som ligger i hvordan varetektsklausulen skal utformes. Formuleringen skal balansere sikredes forsikringsbehov mot formuleringer som skal unnta for skade på ting

⁷⁵ At ansvarsforsikringen knapt var tema for domstolene har jeg fått bekreftet av selskapets prosessfullmektig.

⁷⁶ Se blant annet FSN-4779 (2003) side 3: «Formålet bak varetektsklausulen i sin alminnelighet, er å avgrense forsikringsdekningen mot ansvar for dårlig utført arbeid.».

sikrede på kontraktuelt grunnlag befatter seg med. Det ligger i dagen at dette er en utfordrende øvelse uten at enten forsikringsdekning eller varetektsklausul blir tilnærmet innholdsløs.

En annen innvending er om det virkelig er nødvendig med et ytterligere preventivt insentiv for aktsomt utført arbeid. Et vesentlig poeng i denne sammenheng er at synbarheten av dårlig utført arbeid er langt tydeligere i dag enn det var da varetektsklausulen først kom inn i vilkårene. Dagens moderne teknologi, kommunikasjon og informasjonstilgjengelighet gjør at dårlig utført arbeid raskt tilgjengeliggjøres for offentligheten. Det foreligger således et vesentlig kommersielt insentiv for aktsomt utført arbeid, og dette insentiv foreligger uavhengig av om skadene er dekket av forsikringen eller ikke. I denne sammenheng kan man også spørre seg om kontraktsklausulen virkelig trenger en supplerende klausul for å kunne realisere sitt formål. Hvilke mangler er det i kontraktsklausulens nåværende utforming som varetektsklausulen simpelthen må utfylle?

For å oppsummere har denne gjennomgangen etter min mening illustrert at varetektsklausulen er et uegnet virkemiddel for å supplere kontraktsklausulen. Selskapene bør vurdere om ikke kontraktsklausulen i tilstrekkelig grad forhindrer forsikring mot dårlig utført arbeid, og her bør selskapene ta hensyn til at de fleste profesjonelle aktører har en sterk kommersiell interesse av å levere en aktsom tjenesteytelse. Det er ingen rimelig grunn til å tro at en eventuell forsikringsdekning ved skade på kontraktsgjensstanden skal svekke dette kommersielle insentiv.

3.4 Benyttede formuleringer for å unnta for skade på ting i sikredes interessesfære

3.4.1 Innledning

Alternativene som unntar for skade på ting i sikredes interessesfære har det fellestrekk at formuleringene knytter seg til ting sikrede ikke eier, men samtidig disponerer over. Slike disposisjoner kan knytte seg til ting sikrede «bruker, leier, låner eller har i kommisjon/salg».⁷⁷ Et annet tilfelle er at tingen befinner seg i sikredes interessesfære fordi hun har tingen til «fremvisning, demonstrasjon o.l.»⁷⁸. Endelig kan man tenke seg at sikrede har valgt «leasing»⁷⁹ som hjemmel for sin disposisjon. Felles for de nevnte formuleringer er at sikrede oppnår en egennytte med sin disposisjon, og formålet med å avgrense mot slike disposisjoner er avgrensning mot dagliglivets risiko.

If unntar for skade på ting som sikrede har til «utleie».⁸⁰ Dette er etter min mening en unødvendig presisering. Ting sikrede har til utleie vil fortsatt de facto eies av sikrede. En ansvarsforsikring vil bare gjelde rettslig erstatningsansvar overfor tredjeperson, og er ingen ulykkesforsikring for sikrede. At skader på utleide objekter ikke omfattes følger da allerede av ansvarsforsikringens system

De disposisjoner jeg har vist til ovenfor må skilles skarpt fra disposisjoner som er en følge av at sikrede har påtatt seg en forpliktelse om å utføre en tjeneste på eller med tingen. En slik disposisjon vil være av ren kontraktuell interesse, og vil ikke være motivert av egennytte utover den potensielle betaling. Dette kan få betydning for hvordan vilkårene tolkes og forstås. Etter min mening er det imidlertid bare «bruk» av de siterte alternativer som reiser særlig tolkningstvill, og jeg skiller derfor dette ut til egen behandling, jf. punkt 3.4.2.

Det ovenfor siterte salgsunntaket kan umiddelbart minne om et innholdsløst unntak. Vilket vil imidlertid få selvstendig betydning dersom sikrede ikke er eier av tingene han selger. En konstruksjon hvor sikrede selger ting han ikke eier er typisk for fullmakts- og kommisjonsforhold.⁸¹ I en slik situasjon lar det seg enkelt konkretisere hva sikrede har til salg, og det samme kan sies om ting sikrede har til fremvisning, demonstrasjon o.l.

Leasing, leie og lån er kjente rettslige begreper, og forutsetter et avtalerettslig grunnlag. Leasing kan i mange tilfeller minne om en kredittavtale, men kan også ha en glidende over-

⁷⁷ Gjensidiges vilkår andre kulepunkt, første underpunkt

⁷⁸ If ansvarsforsikringsvilkår punkt 5.2.2 første ledd.

⁷⁹ GA115 punkt 5.2.

⁸⁰ Se Ifs ansvarsforsikringsvilkår punkt 5.2.2

⁸¹ At Gjensidige sidestiller salg med kommisjon er således en nyttig presisering, men innebærer ingen realitetsforskjell fra de øvrige forsikringsvilkår jeg har fått tilgang til.

gang til alminnelig tingsleie.⁸² Leie og lån kan være vanskelig å skille fra hverandre, men som et utgangspunkt kan man si at ulikheten knytter seg til den forutsatte lengde på disposisjonen. Leie er da den langvarige disposisjon, typisk leie av fast eiendom. Utover disse utgangspunkter er det for denne framstilling ikke nødvendig å skille skarpt mellom begrepene, jf. nedenfor.

3.4.2 Bruksunntaket

Bruksunntaket skiller seg fra de øvrige elementer av klausulen ved at ordlyden «bruk» ikke er klar. «Bruk» lar seg altså ikke like lett konkretisere til en spesifikk disposisjon. Et poeng er imidlertid at bruk vil kunne konsumere alternativene «leasing», «leie» og «lån». Sagt på annen måte kan ikke sikrede utøve en skadevoldende handling på en ting sikrede leaser, leier eller låner, uten at han samtidig «bruker» tingen. For denne del av klausulen utgjør dermed bruk den nedre grense for varetekstklausulens anvendelse, og for den videre framstilling blir det ikke nødvendig å ta stilling til grensedragningen mellom bruksdisposisjonene.⁸³ Spørsmålet i det følgende er dermed hvor den nedre grensen skal trekkes.

Ordlyden «bruk» forutsetter ikke en avtalerettslig legitimitet, og sammenhengen i varetekstklausulen tilsier at ansvarsforsikringen ikke skal dekke en skade sikrede forårsaker ved en uhjemlet disposisjon. Man kan for eksempel tenke seg at et entreprenørfirma uten tillatelse anvender underentreprenørens gravemaskin og forårsaker skade på denne. Hadde entreprenøren vært berettiget til bruken av gravemaskinen gjennom en låneavtale ville varetekstklausulen unntatt for skade, og det synes da lite rimelig at entreprenørfirmaet skal kunne snu seg mot ansvarsforsikringen når bruken manglet berettigelse.

Det er uklart om uhjemlede disposisjoner vil omfattes av Trygs varetekstklausul. Tryg unntar for skade på ting sikrede «har mottatt til» bl.a. bruk.⁸⁴ Ordlyden «har mottatt til» synes å innebære at bruken forutsetter en berettigelse. Dersom entreprenøren ikke var berettiget til å disponere over gravemaskinen kan han vanskelig sies å ha «mottatt» den til bruk. En slik disposisjon vil derimot omfattes av de øvrige selskapenes vilkår, som bare forutsetter at sikrede er «bruker» av tingen⁸⁵, eller at sikrede har tingen «til [...] bruk»⁸⁶. Det kan nok argumenteres for at Trygs klausul må tolkes utvidende i disse tilfeller, men her representerer

⁸² Krüger (1989) side 196-197.

⁸³ På samme måte blir det ikke nødvendig å ta stilling til om «leie» må sidestilles med «leasing». Dersom sikrede forårsaker skade på en leaset bil vil skaden uansett omfattes av bruksunntaket, og dermed ikke være dekket av forsikringen.

⁸⁴ GA115 punkt 5.2 første ledd.

⁸⁵ For eksempel Gjensidiges vilkår andre kulepunkt, første underpunkt.

⁸⁶ Se Ifs ansvarsforsikringsvilkår punkt 5.2.2 første ledd.

både ordlyd og forfatterprinsippet er ubehagelig skranke for forsikringsselskapet. Det må dermed karakteriseres som tvilsomt om Trygs vilkår vil omfatte de uhjemlede disposisjoner.

Et annet tvilsomt spørsmål er hvordan man skal karakterisere en disposisjon hvor sikrede mer tilfeldig kommer i kontakt med andres ting. Om dette foreligger det en uensartet nemndspraksis.

I FSN-801 (1987) hadde sikrede fått i oppdrag å legge et plastbelegg på et tak hvor det allerede lå stålplater. Sikrede påførte stålplatene skader ved at paller tilhørende sikrede ble stablet oppå hverandre. Forsikringsselskapet avsto dekning, og viste blant annet til at sikrede ved å utføre arbeid på taket hadde «brukt» taket i vilkårenes forstand. Selskapet fikk medhold, og nemnda uttalte:

«Forsikringsskadenemnda må gå ut fra at det var nødvendig for å få arbeidet utført at pallene ble anbragt på taket og at sikrede under gjennomføringen av sitt oppdrag til stadighet har måttet komme i berøring med taket. Han må da i vilkårenes forstand sies å ha 'brukt' taket og rammes følgelig av den såkalte varettektsklausul.»

Nemnda mente altså at dersom man «til stadighet» kommer «i berøring» med andres ting er man «bruker» av tingen i vilkårenes forstand. Dette er etter min mening ingen heldig definisjon. Selv om man mer tilfeldig kommer i kontakt med andres ting, er det dermed ikke sagt at man benytter tingen til dens bruksformål. Et annet problem med nemndas uttalelse er at de holder det som sikredes risiko at det var «nødvendig for å få arbeidet utført» at sikrede bragte pallene opp på taket.⁸⁷ Dette harmonerer dårlig med ansvarsforsikringens funksjon, som nettopp er å forsikre mot de uaktsomme skadeforvoldelser. Dersom ansvarsforsikringen skal unnta for alle skader sikrede pådrar seg i forbindelse med handlinger som er nødvendig for å utføre oppdraget, vil ansvarsforsikringen nærmest bli innholdsløs for sikrede.

Jeg har ikke funnet nemndsuttalelser som har fulgt opp FSN-801s definisjon. Av nyere nemndspraksis som tar stilling til bruksunntaket synes det tvert i mot å legges en strengere ordlydsfortolkning til grunn. Her tjener FSN-3863 (2001) til illustrasjon. I saken hadde sikrede flyttet takstoler for å komme til det arbeid han skulle utføre. I forbindelse med

⁸⁷ Se tilsvarende argumentasjon i FSN-120 (1975). Sikrede tapetserte et bad, og for å få dette fullført hadde det vært nødvendig å flytte en toalettskål. Toalettskålen ble skadet, og nemnda konkluderte med at skaden ikke var dekket under forsikringen. Argumentasjonen var ikke forankret i en konkret del av klausulen.

flyttingen oppsto det skader på takstolene. Nemndas flertall mente at flyttingen ikke var «bruk» i vilkårenes forstand, og gav sikrede dekning under forsikringen.⁸⁸

Nemnda tok ikke prinsipiell stilling til innholdet i bruksunntaket, men konklusjonen kan ikke harmoneres med resultatet i FSN-801. For det første må flyttingen karakteriseres som en stadig berøring av takstolene. For det annet mente nemndas flertall at det talte til sikredes fordel at flyttingen av takstolene var en nødvendig forutsetning for utførselen av sikredes arbeid.⁸⁹ Nemnda bygger altså på en annen forståelse av «bruk» enn tilfellet var i FSN-801.

Basert på foreliggende nemndspraksis kan det ikke utledes en sikker definisjon av bruksunntaket i varetekstklauselet. Gjennomgangen av nemndspraksis illustrerer likevel de to hovedproblemstillingene som er forbundet med bruksunntaket: Det første spørsmålet er hvordan bruk i det hele tatt skal defineres. Det andre, og mer problematiske spørsmålet, er hvilke ting som skal være utgangspunktet for vurderingen av sikredes bruk. Dette andre spørsmål har først og fremst betydning ved disponering over fast eiendom.

En naturlig språklig forståelse av «bruk» forutsetter etter min mening at sikrede *realiserer tingens bruksformål*. Dette avgrenser mot de tilfeller hvor sikrede benytter en ting hvis ikke er dens formål. En slik definisjon vil fremme forutberegnelighet og kan forenes med avgrensning mot dagliglivets risiko. Illustrert på et eksempel fra nemndspraksis vil dermed flytting av takstoler – hvis formål er å være bærekonstruksjon for tak – ikke unntas fra forsikringsdekning etter bruksunntaket i varetekstklauselet.⁹⁰

Det neste spørsmålet er hva som skal være utgangspunktet for vurderingen av sikredes bruk. Problemstillingen er utfordrende å visualisere seg, og jeg illustrerer den derfor med et eksempel: Håndverker A skal utføre arbeider i Bs stue. Stuen er lokalisert i andre etasje, og for å komme seg dit må A benytte flere av husets konstruksjoner. Man kan da tenke seg at A i forbindelse med bæring av materiale lager sjenerende rifter på døren og trappen. Var han da «bruker» av husets konstruksjoner?

⁸⁸ Se tilsvarende problemstilling og konklusjon i FSN-570 (1984), hvor sikrede hadde vært nødt til å flytte et skap for å komme til en varmeovn. Nemnda knyttet imidlertid heller ikke her drøftelsen til en konkret del av klausulen.

⁸⁹ Merk at flyttingen av takstolene ikke var en del av sikredes kontraktsforpliktelse.

⁹⁰ Fra nemndspraksis har man flere eksempler på at selskapet har strukket på bruksunntaket for at et forhold skal være unntatt fra forsikringsdekning. Se for eksempel FSN-1538 (1992), hvor sikrede hadde forårsaket etsingsskader på vinduer ved rengjøring av en fasade. Selskapet hevdet at sikrede hadde tatt fasaden «i bruk» for rengjøring, og at varetekstklauselet dermed kom til anvendelse. Nemndas flertall gav selskapet medhold, men da på bakgrunn av bearbeidelsesunntaket.

Dersom man foretar en isolert analyse av sikredes disposisjon – altså utgangspunkt i døren eller trappen som en ting i seg selv – må sikres bruk etter min mening karakteriseres som realisering av tingens bruksformål. Hvis man derimot anvender et videre perspektiv, og tar utgangspunkt i den faste eiendom, kan sikredes disposisjon ikke karakteriseres som bruk i vilkårenes forstand. Etter min mening må sistnevnte perspektiv være det riktige.

Håndverkeren har ingen egeninteresse av sin disposisjon – interessen er kontraktuelt betinget. Hensynet til avgrensning mot dagliglivets risiko kan dermed ikke påberopes i håndverkerens tilfelle. Hensynet til supplerende av kontraktsklausulen passer heller ikke til bruksunntaket – sikredes bruk har ingen direkte sammenheng med kontraktsforpliktelsen. Det foreligger dermed ingen grunn til å opprette preventive insentiv mot skader på ting som er en indirekte konsekvens av sikredes forpliktelser.

Konklusjonen er etter dette at utgangspunktet for vurderingen av bruksunntaket er den ting som sikrede befatter seg med. Innenfor denne ting kan det ikke foretas isolerte vurderinger av om sikrede realiserer elementer av tingens bruksformål.

3.4.3 Kort om leie av fast eiendom

Et punkt som jeg mener fortjener en særskilt kommentar er varetektsklausulens unntak for skade på leid fast eiendom. Unntaket går igjen blant samtlige forsikringsvilkår, og byr ikke på tolkningstvil – det er hverken utfordrende å konstatere hva som utgjør fast eiendom, eller hva sikrede leier. Utfordringen ligger i at unntaket kan representere en vesentlig underforsikring av sikredes forsikringsbehov, og det er denne konsekvens som fortjener en nærmere kommentar.

Varetektsklausulens avgrensning mot skade på fast eiendom har sin klare forankring i avgrensning mot dagliglivets risiko – ansvarsforsikringen skal ikke være en ulykkesforsikring. Problemet er imidlertid at dersom sikrede hadde vært eier av eiendommen ville han hatt anledning til å tegne skadeforsikring, og dermed pulverisert risikoen for påregnelige skader i egen interessesfære.⁹¹ Til dette kan man selvsagt hevde at eieren av den faste eiendommen antakelig har tegnet skadeforsikring, og at utleierens forsikringsbehov dermed er dekket. Dette er riktig, men løser ikke leietakerens forsikringsbehov ved et eventuelt regressøksmål fra utleierens skadeforsikringsselskap.

⁹¹ Noen leieforhold pålegger leietaker å tegne skadeforsikring. Dersom leietaker har tegnet slik skadeforsikring vil ikke problemstillingen som behandles her komme på spissen.

Leietakers forsikringsbehov illustreres av saksforholdet i HR-2016-1447-A. I saken hadde leietakers virksomhet forårsaket brann i leide næringslokaler. Brannen var dekket av utleieres skadeforsikring, og utleiers forsikringsselskap søkte regress hos leietaker for skadene. Leietaker ble frikjent på bakgrunn av en tolkning av leiekontrakten, og leietakers ansvarsforsikring var ikke tema for Høyesterett. Hadde imidlertid Høyesterett kommet til motsatt konklusjon ville leietaker stått ovenfor et regresskrav på nærmere 10 millioner norske kroner. Leietaker hadde tegnet ansvarsforsikring, men denne dekket ikke skadene – varetekstklauselet unntok for skade på ting sikrede hadde til leie.⁹² Uten adekvat forsikring måtte dermed leietaker tatt regressansvaret på egne bøker, hvilket innebærer en betydelig økonomisk eksponering.

Varetekstklauseletens konsekvens for sikredes forsikringsdekning kan ikke bortfortolkes – ordlyden «leie» er så vidt klar at det ikke er rom for å trekke på andre tolkningsmomenter.⁹³ Dersom man ønsker klauselet bort må derfor dette gjøres på forhandlingsstadiet. Se for øvrig kapittel 5 nedenfor.

⁹² At ansvarsforsikringen ikke kunne gjelde var også anført av leietakers ansvarsforsikringsselskap, jf. HR-2016-1447-A avsnitt 9 siste punktum.

⁹³ At varetekstklauselet representerer en vesentlig underforsikring, kan imidlertid være et moment etter FAL. § 2-1 eller avtaleloven § 36, jf. punkt 4 flg.

3.5 Benyttede formuleringer med elementer av begge hensyn

3.5.1 Innledning

Den siste gruppen av alternativer jeg skal behandle er formuleringer som i varierende grad har elementer av begge varetekstsklausulens hensyn. Typisk knytter dette seg til skade på ting som på kontraktuelt grunnlag er tatt inn i sikredes interessesfære, og et eksempel på en slik formulering er at selskapet ikke svarer for skader på ting sikrede har til «oppbevaring»⁹⁴.

Det kan være en ulik grad av kommersiell interesse bak sikredes oppbevaring. I den ene enden finner man båtopplaget hvis virksomhet nettopp består i å oppbevare båter, mens man i den andre enden kan tenke seg at man som et engangstilfelle har latt noen parkere bilen i firmagarasjen. En fellesnevner er likevel at sikrede vil ha et passivt forhold til tingen som oppbevares – dette skiller seg fra de mer aktive kontraktsforpliktelsene jeg har gjennomgått ovenfor under punkt 3.3. Et annet kjennetegn er at risikoeksponeringen tingen utsettes for skyldes forhold ved sikredes interessesfære. Disse to kjennetegn gjør at formuleringene vil få elementer av begge varetekstsklausulens hensyn.

I tillegg til «oppbevaring» unntar noen selskaper også for skade på ting sikrede har til «forvaring» og «lagring»⁹⁵, eller ting sikrede har «påtatt seg å passe»⁹⁶. Dersom det forutsettes at sikredes forpliktelse nettopp består i å lagre, oppbevare mv. byr ikke disse alternativene på særlig tolkningstvill – har båtopplaget påtatt seg å oppbevare båten over vinteren, vil det ikke være tvilsomt at båten er til «oppbevaring».⁹⁷ Mer utfordrede blir det imidlertid dersom sikredes disposisjon ikke har et oppbevarings-/forvaringsformål. I en slik situasjon får man en noe tilsvarende problemstilling som for bruksunntaket, nemlig hvilken betydning formuleringen skal få ved skade på ting sikrede mer tilfeldig kommer i kontakt med.

Ovennevnte problemstilling oppstår ikke i relasjon til alternativet «påtatt seg å passe». Formuleringen forutsetter at sikrede har påtatt seg en konkret «passe»-forpliktelse, og vil ikke kunne anvendes av selskapet uten slik avtalerettslig legitimitet. Tilsvarende mener jeg at «lagring» er begrenset til de langvarige oppbevaringer eller forvaringer, og at formålet med disposisjonen nettopp er at den skal ha en langvarig karakter. Dermed oppstår ikke de samme problemstillinger i relasjon til alternativene «påtatt seg å passe» og «lagre» som for «oppbevaring» og «forvaring».

⁹⁴ Se bl.a. Ifs ansvarsforsikringsvilkår punkt 5.2.2 andre kulepunkt.

⁹⁵ Gjensidiges vilkår andre kulepunkt tredje underpunkt.

⁹⁶ Se bl.a. Storebrands profesjonsansvarsforsikring Arkitekt punkt 7.7.

⁹⁷ Et eksempel fra nemndspraksis som illustrerer kjerneområdet av klausulen er FINKN-2013-243. I saken hadde sikrede leid ut en tank for oppbevaring av skadelidtes urea. Tanken var ikke tilstrekkelig rengjort, og ureaen måtte kontamineres. Sikredes forpliktelse var nettopp oppbevaring av urea, og nemnda fant det «klart» at tilfellet var omfattet av varetekstsklausulen.

3.5.2 Oppbevaring og forvaring

Ved tolkningen av begrepene oppbevaring og forvaring vil man måtte se hen til de samme tolkningspremisser, og jeg behandler dem derfor samlet her. Et sentralt språklig skille mellom begrepene er imidlertid at alternativet «oppbevaring» etter ordlyden er begrenset til løsøre – man kan vanskelig sies å oppbevare fast eiendom. Motsatt er det ingen språklige hinder for at sikrede har en eiendom til forvaring.⁹⁸

Hvor vidt sikrede har en eiendom til «forvaring» vil reise særlige avgrensingsproblemer, og jeg skiller derfor fast eiendom ut til et eget punkt. I relasjon til løsøre kan jeg imidlertid ikke se at det er betydningsfulle språklige ulikheter mellom begrepene oppbevaring og forvaring. Når jeg i det følgende knytter min drøftelse opp til ordlyden «oppbevaring», skyldes dette at «oppbevaring» er benyttet i samtlige vilkår.

Et klassisk tilfelle hvor oppbevaringsunntaket vil komme på spissen er hvor sikrede utfører reparasjonsarbeid på løsøre i egne driftslokaler. F.eks. tar urmakeren imot en klokke for en mindre reparasjon. I en slik situasjon er det gjerne aktuelt at klokken befinner seg hos urmakeren over en viss periode, og spørsmålet er da om urmakeren har klokken til «oppbevaring», slik at en eventuell skade på klokken vil være unntatt fra forsikringsdekning. Denne problemstilling er så vidt jeg kan se ikke behandlet av nemndspraksis. Spørsmålet må dermed løses på bakgrunn av en alminnelig tolkning av klausulen.

Hvordan ordlyden «oppbevaring» skal forstås, påvirkes i betydelig grad av hvordan klausulen innledes, og her er det noen betydningsfulle ulikheter mellom selskapene. Mens If og Gjensidige innleder alternativet med «har til [...] oppbevaring», innleder Tryg med «mottatt for [...] oppbevaring». Etter min mening har sistnevnte formulering et klart snevrere anvendelsesområde enn den førstnevnte.

At tingen er «mottatt for» oppbevaring innebærer etter min mening at formålet med sikredes besittelse nettopp må være oppbevaring. Avgjørende etter ordlyden er dermed å etablere formålet med sikredes disposisjon. Overført til klokkeeksempelet ovenfor vil formålet med urmakerens disposisjon være reparasjon – ikke oppbevaring, og Trygs varetekstklausul vil ikke komme til anvendelse ved en eventuell skade på klokken.⁹⁹

⁹⁸ Se Krügers (1989) side 210: «'Forvaring' kan dekke [...] tilfelle der gods overlates til besidderen i dennes eller i deponentens interesse, f.eks. leie.»

⁹⁹ Se for øvrig tilsvarende resonnement i tilknytning Trygs bruksunntak, jf. punkt 3.4.2.

I motsetning til Trygs formulering oppstiller ikke ordlyden «har til» en formålsbegrensning. Innledningen er mer åpen, og knytter varetekstklausulens anvendelse til om klausulens alternativer språklig sett er oppfylt. Spørsmålet blir dermed hvordan «oppbevaring» skal forstås.

En alminnelig språklig forståelse av «oppbevare» innebærer at man bevarer noe, enten for seg selv eller på vegne av andre. Jeg kan da vanskelig se det annerledes enn at urmakerens bevaring av en annens klokke vil være «oppbevaring» i vilkårenes forstand.

Ovennevnte tolkning støttes av varetekstklausulens hensyn: Når sikredes forpliktelse er å utføre en reparasjon på klokken må hensynet til supplering av kontraktsklausulen nødvendigvis innebære at også skader på selve klokken unntas fra dekning. Tilsvarende vil hensynet til avgrensning mot dagliglivets risiko kunne påberopes ettersom risikoeksponeringen i det vesentlige er forbundet med sikredes virksomhet.

Mot ovennevnte tolkningsresultat taler at sikredes virksomhet nettopp vil kunne bestå av å utføre reparasjoner i egne driftslokaler. Følgene av varetekstklausulen vil da være at sikrede har en ansvarsforsikring som i liten til ingen grad reflekterer sikredes forsikringsbehov. Når ordlyden «har til oppbevaring» er så vidt klar, kan jeg imidlertid ikke se at dette skal få betydning ved tolkningen av klausulen.

3.5.2.1 Forvaring av fast eiendom

Det er to forhold ved fast eiendom som gjør at vurderingen av hva sikrede «har til forvaring»¹⁰⁰ kan slå ulikt ut enn for løsøre. For det første er fast eiendom mer omfattende, som gjør at muligheten (og behovet) for avgrensning er større. For det andre vil ikke den faste eiendommen tas inn i sikredes interessesfære på samme måte som tilfelle var for klokken i eksemplet ovenfor.¹⁰¹

Forvaringsproblematikken i relasjon til fast eiendom kan illustreres ved et eksempel: man kan tenke seg at en håndverker skal utføre arbeider i en stue, og får i den anledning nøkkelen til huset for å kunne utføre arbeider mens husets eiere er på jobb. Spørsmål er da om sikrede har mottatt huset til «forvaring».

¹⁰⁰ Gjensidige benytter formuleringen «har til forvaring», mens Storebrand innleder alternativet med «har mottatt til». Jeg kan ikke se at denne ulikheten vil få noen betydning for tolkningen av vilkåret i relasjon til fast eiendom.

¹⁰¹ Dersom den faste eiendommen mer permanent tas inn i sikredes interessesfære vil man raskt stå ovenfor et leie-, eller i det minste et bruksforhold. Slike disposisjoner vil være unntatt fra dekning etter andre elementer av klausulen, og jeg behandler dem derfor ikke her.

Språklig kan man argumentere for at huset overlates til sikrede, og at huset dermed er i hans forvaring. På den annen side er disposisjonen høyst midlertidig, og gir neppe rett til å disponere over husets fasiliteter. I håndverkerens tilfelle er det altså mer snakk om at husets stue gjøres tilgjengelig for håndverkeren enn at huset faktisk overleveres han. Man befinner seg dermed mer i randsonen av forvaringsbegrepet enn tilfellet var for overleveringen av klokken i drøftelsen ovenfor. Dette åpner for at man kan trekke på andre tolkningsmomenter.

Det foreligger ikke nemndspraksis som eksplisitt tar stilling til forvaringsunntaket i varetektsklausulen. Unntaket berøres muligens implisitt i FSN-2171 (1994), men nemndas konklusjon er så vidt upresis at det vanskelig å utlede sikre holdepunkter fra uttalelsen.

I saken var sikrede engasjert for restaurering av et elektrisk anlegg. Arbeidet nødvendiggjorde hullboring, men elektrikerens gjennomhullet kjøkkengulvet på feil sted. Spørsmålet for nemnda var om skaden var dekningsmessig under sikredes ansvarsforsikring, og nemnda avsto forsikringsdekning ved å si seg «enig med selskapet» i at varetektsklausulen kom til anvendelse. Når man leser selskapets argumentasjon, er det imidlertid ikke opplagt hvilken del av klausulen som i så tilfelle var anvendelig.¹⁰²

Hensynene bak varetektsklausulen taler ikke til fordel for at håndverkeren har mottatt huset til forvaring. Sikredes tjeneste utføres utenfor hans daglige interessesfære, dermed er ikke risikoeksponeringen særlig forbundet med sikredes virksomhet. Videre utgjør kontraktselementet en tjenesteytelse knyttet til en konkret del av en fast eiendom. Det er ikke grunnlag for å trekke hensynet til supplerende av kontraktsklausulen så langt at enhver skade på huset vil være unntatt fra dekning.

I lys av RG-1993-467 bør man ikke tillegge elementer av varetektsklausulen en mening som ikke «klart og uomtvistelig» følger av ordlyden. Etter min mening kan ikke tilgjengeliggjøring av en fast eiendom for at sikrede skal kunne utføre et arbeidsoppdrag klart og uomtvistelig forankres i ordlyden «forvaring». Dette tolkningsresultat underbygges av at hensynene bak varetektsklausulen ikke gjør seg gjeldende.

¹⁰² På den ene side er det rimelig å tolke selskapet slik at skadene skulle være unntatt etter bearbeidelsesunntaket. På den annen side hadde selskapet anført at saksforholdet lå så ulikt an at tolkningspremissene i RG-1993-467 ikke var anvendelig. Skal man følge selskapets argumentasjon på dette punkt må et annet alternativ vært påberopt som grunnlag for avslag på forsikringsdekning – selskapet kan ikke både hevde at det relevante alternativ i varetektsklausulen er bearbeidelsesunntaket, samtidig som lagmannsrettens dom – som oppstiller generelle tolkningspremisses for denne delen av klausulen, ikke er relevant for løsningen av spørsmålet. Ettersom nemnda ikke berører disse tema er det imidlertid uklart hva man skal utlede av nemndsuttalelsen.

Konklusjonen blir etter dette at skade på fast eiendom som sikrede kommer i kontakt med som følge av et arbeidsoppdrag ikke kan unntas fra forsikringsdekning etter forvaringsunntaket i klausulen.

4 Rettsmidler mot anvendelse av varetektsklausulen

4.1 Innledning

I punkt 3.3 følgende har jeg illustrert og drøftet hvilke tilfeller som unntas fra forsikringsdekning – enten direkte eller gjennom tolkning av varetektsklausulen. I dette punkt tar jeg et skritt videre, og forutsetter at et skadetilfelle i utgangspunktet er unntatt fra dekning etter klausulen. Spørsmål i det følgende er om bedriften i et slikt tilfelle likevel kan få sitt erstatningsansvar dekket av forsikringsselskapet.

Det er primært to rettsgrunnlag som kan tenkes påberopt som grunnlag for at bedriften likevel skal få forsikringsutbetaling – brudd på opplysningsplikten etter FAL. § 2-1 og lemping av forsikringsavtalen etter avtaleloven § 36.

4.2 Kan selskapet holdes ansvarlig for brudd på informasjonsplikten for ikke å ha informert om varetektsklausulen?

Forsikringsselskapets informasjonsplikt ved tegning av forsikring følger av forsikringsavtaleloven § 2-1. Første ledd lyder i sin helhet:

«§ 2-1. (informasjon i forbindelse med tegningen)

I forbindelse med tegningen av en forsikring skal selskapet i nødvendig utstrekning legge forholdene til rette for at forsikringstakeren kan vurdere forsikringstilbudet. Herunder skal det gi opplysninger om det er vesentlige begrensninger i dekningen i forhold til det forsikringstakeren med rimelighet kan vente er dekket under vedkommende forsikring, om alternative dekningsformer og om tilleggsdekninger som det markedsfører. Gjelder tegningen flere forsikringer, skal det opplyses om premien for hver av forsikringene.»

Utgangspunktet for selskapets informasjonsplikt er «kundens behov slik det presenteres for selskapet».¹⁰³ Som den klare hovedregel er dermed selskapet ikke forpliktet til å foreta en individuell vurdering av forsikringstakerens totale behov.¹⁰⁴ Videre følger det av ordlyden «i nødvendig utstrekning» at selskapets informasjonsplikt er relativ – i markeder og på områder hvor forsikringstaker og forsikringsselskapet er jevnbyrdige vil FAL. § 2-1 derfor ikke få anvendelse.¹⁰⁵

¹⁰³ NOU 1987: 24, side 51.

¹⁰⁴ Den aktivitetsplikt som forutsettes i Rt-2003-1524 gjaldt et spesielt tilfelle hvor en nyoppstartet bedrift ikke hadde tegnet lovpålagt yrkesskadeforsikring. Det er etter mitt syn tvilsomt om saken kan tas til inntekt for at selskapet på generelt grunnlag er forpliktet til å kartlegge forsikringstakerens totale forsikringsbehov.

¹⁰⁵ NOU 1987: 24, side 51.

Dersom forsikringstakeren har engasjert forsikringsmegler er det forsikringsmegleren som skal gi informasjon om forsikringen som tegnes. Megleren vil da ha tilsvarende informasjonsplikt som selskapet etter FAL, kapittel 2, jf. forsikringsformidlingsloven § 5-4, jf. forskrift om forsikringsformidling § 3-1 (5). Har det vært direkte kontakt mellom selskapet og forsikringstakeren kan man imidlertid tenke seg at selskapet kommer i ansvar.¹⁰⁶ Jeg går ikke nærmere inn på disse problemstillinger. For dette formål er det tilstrekkelig å konstatere at bruk av forsikringsmegler vil påvirke selskapets informasjonsplikt.

Overfor forsikringstakere som ikke er jevnbyrdige i kunnskap og kompetanse viser FAL, § 2-1 til særlige forhold som forsikringstakeren kan forvente å informeres om. Selskapet skal for det første informere om «vesentlige begrensninger» i forsikringsdekningen i forhold til det forsikringstakeren «med rimelighet» kunne forvente var dekket av vedkommende forsikring. Hva forsikringstakeren med «rimelighet» kunne forvente er en skjønnsmessig standard, og momentene innsikt og profesjonalitet vil her være av betydning. I tillegg fremhever forarbeidene forsikringens betegnelse og hvordan forsikringen presenteres for forsikringstakeren som relevante momenter.¹⁰⁷

Overført til tegning av ansvarsforsikring må det rimeligvis kunne forventes at den tegnede forsikring vil dekke påregnelige og typiske skader forbundet med den virksomhet som framgår av forsikringsbeviset. Denne forventning vil med rimelighet forsterkes dersom selskapet fremhever produktet som en nødvendig økonomisk sikkerhet for forsikringstakerens yrkesutøvelse.

Hva som utgjør en «vesentlig begrensning» av forsikringstakerens rimelige forventninger må avgjøres på bakgrunn av en totalvurdering av forsikringsproduktet.¹⁰⁸ En slik totalvurdering innebærer at det vil være glidende overganger mellom hvor vidt varettektsklausulen utgjør en «vesentlig begrensning» av forsikringstakerens rimelige forventninger til forsikringsproduktet, og selskapets plikt til å informere om alternative dekningsformer og tilleggsdekning som det markedsfører, jf. FAL, § 2-1 (1) annet punktum andre og tredje alternativ. Har for eksempel en transportvirksomhet tegnet ansvarsforsikring med varettektsklausul som unntar for skade på ting bedriften har mottatt til «transport», vil denne underforsikring kunne avhjelpest av at transportselskapet samtidig har tegnet verditransportforsikring.¹⁰⁹ Har derimot transportselskapet ikke tegnet tilleggsforsikring, kan det

¹⁰⁶ Brynildsen, Lid, Nygård, (2014) side 43.

¹⁰⁷ Ot.prp. nr. 49 (1988-1989) side 40.

¹⁰⁸ Brynildsen, Lid, Nygård, (2014) side 45.

¹⁰⁹ Slik var saksforholdet i Rt-2004-1545: Transportselskapet hadde tegnet både ansvarsforsikring og verditransportforsikring, og sistnevnte ville i utgangspunktet kommet til anvendelse dersom sjåføren ikke hadde brutt sikkerhetsforskriftene i vilkårene. Bedriftens forsikringsbehov var altså dekket av en annen forsikring, og dette vil nok være tilstrekkelig for at informasjonsplikten er overholdt.

argumenteres for at varetekstsklausulen medfører en så betydelig begrensning av forsikringsproduktet at selskapet ikke har overholdt informasjonsplikten ved å unnlate å informere om den.

Et eksempel fra nemndspraksis hvor det etter min mening var tvilsomt om selskapet hadde overholdt sin opplysningsplikt er FSN-2754 (1997). I saken drev forsikringstakeren en sveise- og montasjebedrift i leide lokaler. Under sveising hadde det oppstått en plutselig og eksplosjonsartet brann, som forårsaket skader bl.a. på de leide lokalene. Forsikringsselskapet avsto dekning med henvisning til varetekstsklausulen, men nemnda kom gjennom tolkning til at partene hadde opphevet varetekstsklausulen for skader på forsikringsstedet forårsaket av sveisearbeid. Informasjonsplikten kom dermed ikke på spissen. Basert på sakens faktum var det likevel ikke tvilsomt at en standard varetekstsklausul representerte en vesentlig underforsikring av bedriftens potensielle erstatningsansvar. I saksforberedelsen ble det gjort et poeng av at selskapet kunne tilbudt tilleggsdekning for skade på fast eiendom, eventuelt opphevet varetekstsklausulen i sin helhet. Når bedriften ikke ble gjort oppmerksom på disse mulighetene, kan mye tale for at selskapet hadde brutt informasjonsplikten.

Et sentralt poeng ved drøftelsen av informasjonsplikt og varetekstsklausulen er at det umulig kan være overraskende for selskapet at forsikringstakeren ønsker dekning for påregnelige skader nært forbundet med sin yrkesutøvelse. Det er således ikke snakk om et særskilt, individuelt behov når transportselskapet ønsker en ansvarsforsikring som ikke unntar for skade på ting under transport, og sveisebedriften i leide lokaler ønsker dekning for skade på leid eiendom. I slike tilfeller bør derfor manglende informasjon om varetekstsklausulen/eventuelt manglende opplysninger om tilleggsdekninger og alternative dekningsformer medføre at selskapet kommer i ansvar for brudd på informasjonsplikten.

Dersom det konstateres at selskapet har brutt informasjonsplikten, er det neste spørsmålet hvilke sanksjoner forsikringstakeren kan gjøre gjeldende. Konsekvensene av brudd på informasjonsplikten fremgår ikke av lovteksten, men i forarbeidene er det forutsatt at selskapet vil kunne holdes ansvarlig overfor forsikringstakeren på grunnlag av generelle culpabetraktninger.¹¹⁰

Erstatningsansvar forutsetter et ansvarsgrunnlag som står i adekvat årsakssammenheng med et økonomisk tap. Utmåling av erstatning er en avansert øvelse, og det ville være å trekke oppgaven for langt med en detaljert redegjørelse for alle nyansene som kan oppstå her. For dette formål nøyer jeg meg med å konstatere at dersom selskapet har brutt informasjonsplikten er dette tilstrekkelig for å konstatere ansvarsgrunnlag.¹¹¹ Videre vil et økonomisk tap forutsette at forsikringstakeren hadde hatt mulighet til å tegne annen forsikring.¹¹² Dette er en faktisk vurdering hvor forsikringstakeren må sannsynliggjøre at han ville tegnet en annen forsikring

¹¹⁰ NOU 1987: 24, side 54.

¹¹¹ Brynildsen, Lid, Nygård (2014) side 49.

¹¹² Brynildsen, Lid, Nygård (2014) side 50.

hvis selskapet hadde overholdt opplysningsplikten. For det tilfelle at en sentral informasjonsbestemmelse er overtrådt kan det neppe stilles for strenge krav til bevisene for årsakssammenheng.¹¹³ I varetektsklausulens tilfelle kan manglende informasjon medføre en så vidt betydelig underforsikring at årsakssammenheng etter min mening må presumeres å foreligge.

4.3 Kan varetektsklausulen lempes etter avtaleloven § 36?

Da den generelle sensurbestemmelsen i avtaleloven § 36 ble innført i 1983 ble den særskilte sensurregelen i FAL. 1930 § 34 opphevet.¹¹⁴ At det ikke var behov for spesielle sensurbestemmelser ble fastholdt i FAL. 1989, og i forarbeidene forutsettes det at man ved sterkt urimelige vilkår vil måtte «falle tilbake på den alminnelige lempningsregel i avtalelovens § 36».¹¹⁵ Avtaleloven § 36 lyder i sin helhet:

«En avtale kan helt eller delvis settes til side eller endres for så vidt det ville virke urimelig eller være i strid med god forretningsskikk å gjøre den gjeldende. Det samme gjelder ensidig bindende disposisjoner.

Ved avgjørelsen tas hensyn ikke bare til avtalens innhold, partenes stilling og forholdene ved avtalens inngåelse, men også til senere inntrådte forhold og omstendighetene for øvrig.

Reglene i første og annet ledd gjelder tilsvarende når det ville virke urimelig å gjøre gjeldende handelsbruk eller annen kontraktrettslig sedvane.»

Hovedspørsmålet i avtaleloven § 36 er om det er urimelig å gjøre gjeldende ett eller flere vilkår i en bestemt kontrakt. Kjernen av rimelighetsvurderingen er dermed plassert ved oppfyllelesstadiet av kontrakten.¹¹⁶ Overført til forsikringsrett og varetektsklausulen er spørsmålet om det kan oppstå tilfeller hvor avslag på forsikringsdekning vil bli så kvalifisert urimelig for sikrede at varetektsklausulen vil måtte settes til side etter avtaleloven § 36.

Terskelen for lemping av avtaler ligger høyt, og man har ingen eksempler fra Høyesterett hvor en forsikringsavtale settes til side etter avtaleloven § 36. Nærmest var man antakelig i Rt-2005-1112, hvor en mann som var omfattet av en gruppelivsforsikring tegnet av arbeidsgiver ble kreftsyk og måtte slutte i jobben. Mannen mottok varsel om opphør av forsikring, og fikk tilbud om å tegne individuell forlengelse, på dette tidspunkt var han imidlertid så syk at han ikke kunne ivareta egne interesser. Mannen døde kort tid senere, uten å ha tegnet forlengelse,

¹¹³ NOU 1987: 24, side 54.

¹¹⁴ Jf. lov 4. mars 1983 nr. 4.

¹¹⁵ NOU 1987: 24, side 80.

¹¹⁶ Hagstrøm (2011) side 291.

og samboerens krav på erstatning under gruppelivsforsikringen ble avslått av selskapet da mannen ikke lenger var medlem av gruppelivsforsikringen ved dødsfallet. Spørsmålet var om vilkårene for forlengelse måtte settes til side som urimelig.

På tross av mannens sårbare stilling, styrkeforholdet mellom partene og de økonomiske konsekvensene for samboeren, kom Høyesterett etter en konkret vurdering til at vilkårene for forlengelse ikke kunne settes til side etter avtaleloven § 36.¹¹⁷ Dommen har fått en viss kritikk i juridisk teori,¹¹⁸ men det er likevel ikke tvil om at dommen etablerer den grunnholdning i forsikringsretten som vi også kjenner fra andre rettsområder, nemlig at lemping etter avtaleloven § 36 sitter langt inne. Når forsikringsavtalen er inngått mellom profesjonelle parter heves terskelen ytterligere.¹¹⁹ På bakgrunn av foreliggende rettspraksis er det derfor vanskelig å forestille seg tilfeller hvor varetektsklausulen skal kunne begrunne lemping av forsikringsavtalen.

Et annet forhold som medfører at avtaleloven § 36 neppe vil anvendes av en domstol er at retten kan ty til den mindre inngripende bestemmelsen i FAL. § 2-1. Riktignok er det en forutsetning for anvendelse av FAL. § 2-1 at selskapet har brutt informasjonsplikten, men dersom en forsikringsavtale mellom profesjonelle parter først blir så kvalifisert urimelig at utfallet kan minne om et revisjonstilfelle, er det nok en presumsjon for at selskapet ikke har overholdt informasjonsplikten. Retten kan da unnsnippe § 36 ved å ilegge erstatningsansvar for brudd på FAL. § 2-1.

Selv om terskelen for lemping nok ligger for høyt, skal det ikke utelukkes at avtaleloven § 36 kan fungere som et «ris bak speilet» ved tolkningen av forsikringsavtalen. At bestemmelsen kan anvendes som hjemmel for konkret rimelighet i en avtale fremgår av Rt-1991-220, og tilsvarende prinsipp må også kunne anvendes innenfor forsikringsavtaleretten.¹²⁰

Et eksempel fra nemndspraksis som illustrerer hvordan man kan innfortolke et rimelig og balansert resultat er FSN-2754 (gjennomgått ovenfor). Som nevnt gjaldt saken en sveisebedrift som hadde tegnet en ansvarsforsikring som selskapet hevdet ikke dekket skade på lokaler bedriften hadde til leie. I tillegg til brudd på informasjonsplikten hadde bedriften anført (I) at varetektsklausulen måtte tolkes bort, og (II) at varetektsklausulen var så kvalifisert urimelig at den måtte settes til side. Slik jeg leser nemnda gjorde de noe midt imellom, og av nemndas begrunnelse hitsettes:

¹¹⁷ Én dommer dissenterer, men gav sikrede medhold på bakgrunn av mangelfullt varsel om forlengelse. Hans dissens er således ikke av interesse for avtaleloven § 36.

¹¹⁸ Se Bull (2008) side 154.

¹¹⁹ At terskelen for lemping heves ytterligere mellom profesjonelle parter framgår av sikker rettspraksis, jf. blant annet Rt-2003-1132.

¹²⁰ Bull (2008) side 151.

«Varetekstsklausulen bør være kjent for profesjonelle utøvere i en risikoutsatt bransje som sveisebransjen, og i det aktuelle forsikringsbevis er det uttrykkelig sagt 'eksl. varetekt'. På den annen side har sikrede uttrykkelig tegnet sin forsikring med tilleggsvilkår L 101 hvor det heter: 'Sveising av rustfritt stål på forsikringssted og utenfor'.

Etter nemndas mening kan dette for en legmann i alle fall, vanskelig forstås på annen måte enn at man har opphevet varetekstsklausulen for så vidt gjelder skade på forsikringsstedet som er en følge av sveising. Det følger allerede av forsikringsbeviset at ansvarsforsikringen er tegnet for 'sveise/montasjebedrift', og en annen forståelse av særklausulen synes da ganske meningsløs.»

I forsikringsbeviset var det altså inntatt en eksplisitt bestemmelse som ekskluderte varetekt. Etter en konkret tolkning kom likevel nemnda til at en annen forståelse av forsikringsavtalen enn den sikrede gjorde gjeldende ville være «ganske meningsløs». Slik jeg ser det har nemnda tolket seg fram til en rimelig og balansert avtale, og i denne prosessen har de lagt noe mindre vekt på avtalens ordlyd enn hva det er tradisjon for ved tolkning av forsikringsavtaler. Nemndas uttalelse er derfor et eksempel på at man, uten å sette forsikringsavtalen til side, kan anvende avtaleloven § 36 som hjemmel for konkret rimelighet i forsikringsavtalen. Dersom et rimelig tolkningsutfall ikke kan forenes med en klar ordlyd i vilkårene, er imidlertid terskelen for lemping av avtaler mellom profesjonelle parter lagt så høyt at jeg ikke kan se at varetekstsklausulen skal kunne settes til side etter avtaleloven § 36.

5 Kort om mulige tilpasninger

5.1 Innledning

I dette punktet skal jeg kort redegjøre for de to ulike tilpasninger til varettektsklausulen som anses mest aktuelle – forutsatt at klausulen ikke skal oppheves i sin helhet. Den første muligheten er at selskapene gjør varettektsklausulen mer dynamisk, slik klausulen i større grad forsøkes tilpasset forsikringstakerens behov. Den andre muligheten for tilpasning ligger hos forsikringstaker, og er bare aktuell for leietakerforholdet, nemlig medforsikring under utleiers tingskadeforsikring.

5.2 Dynamiske vilkår

En individuell tilpasning av forsikringsvilkårene avhengig av forsikringstakerens behov vil innebære at vilkårene gjøres dynamiske. Det er flere fordeler med et slikt dynamisk forsikringsprodukt.

En åpenbar fordel med et dynamisk produkt er at forsikringstakeren får en forsikringsavtale som er individuelt tilpasset seg og sitt behov. Dermed unngår man absurde tilfeller som at transportselskapet har en ansvarsforsikring som ikke gjelder for skade på ting mottatt til transport. En annen fordel er at dynamiske vilkår er et insentiv for aktiv rådgivning, dette fører igjen til at det er større mulighet for at forsikringstakerens forsikringsbehov blir kartlagt i sin fulle bredde.

En hake ved dynamiske vilkår er at selv om vilkårene hevdes å være dynamiske er det ikke gitt at vilkårene ender opp med å reflektere forsikringstakerens behov. For at dynamikken skal være effektiv, må forsikringstakeren nødvendigvis ha forståelse for hvilke konsekvenser nyanseforskjeller i vilkårenes ordlyd får for hans forsikringsdekning. Uten slik kunnskap er det ikke utenkelig at selskapene vil utnytte sin posisjon, og tilby vilkår som ikke nødvendigvis er ideelle for forsikringstakerens forsikringsbehov. Skal denne kunnskapsulikhet utlignes vil forsikringstakeren være nødt til å søke juridisk bistand, og en effektiv dynamikk i vilkårene vil dermed kunne bli kostbar å praktisere.

Flere selskaper hevder nå at de tilbyr en individuell tilpasning av forsikringsvilkårene avhengig av hvilken virksomhet som forsikringstakeren ønsker ansvarsforsikret.¹²¹ Jeg har forstått det slik at varettektsklausulen, slik den er sitert i avhandlingen, består som et standardprodukt, men slik at selskapene enten (i) forsøker å tilby tilleggsdekninger i den grad klausulen medfører for store begrensninger av forsikringstakerens forsikringsbehov, eller (ii)

¹²¹ Jeg har lyktes å komme i kontakt med både Gjensidige og If som begge har gitt uttrykk for en slik praksis.

oppever deler av klausulen dersom enkelte elementer vil medføre en betydelig uthuling av forsikringsbehovet.¹²² Innenfor utvalgte bransjer skal det visstnok foreligge varetektsklausuler med flere tilleggsunntak, men disse har jeg ikke fått tilgang til.

Det er helt klart positivt at flere selskaper er bevisst på varetektsklausulens utfordringer, og ved å foreta individuelle tilpasninger vil man kunne unngå at varetektsklausulen får klart urimelige resultater. Jeg er imidlertid ikke overbevist om de tilpasningene jeg har fått kjennskap til er egnet for å løse alle utfordringer forbundet med varetektsklausulen. Et poeng er likevel at når selskapene hevder å tilby individuell tilpasning av varetektsklausulen, må det nødvendigvis bli enklere å felle selskapet på informasjonsplikten dersom forsikringsproduktet likevel blir forfeilet.

5.3 Medforsikring under utleieres tingskadeforsikring

Den andre muligheten jeg kort skal behandle er muligheten for medforsikring under utleieres tingskadeforsikring. Denne muligheten vil kunne avbøte på den underforsikring varetektsklausulen representerer dersom leietaker mer eller mindre tilfeldig forårsaker skader på utleiers lokaler.¹²³

Medforsikringens primære funksjon er å sikre at interesser som tilhører andre enn forsikringstakeren også omfattes av den tegnede forsikring.¹²⁴ Medforsikring har imidlertid også den funksjon at den kan virke som en indirekte ansvarsdekning for den medforsikrede.¹²⁵ Dersom leietakeren har forårsaket skade på utleierens eiendom vil han altså i kraft av å være medforsikret ha et regressvern mot selskapet.

Dekning under vedkommende skadeforsikring vil forutsette at leietaker har overholdt omsorgspliktene i FAL. Kapittel 4, men en slik begrensning er mer rimelig for leietaker enn at forsikringen kategorisk skal unnta for skade på utleiers eiendom.

Medforsikring under utleiers skadeforsikring vil antakelig medføre en høyere premie, og utleier vil nok ønske at denne kostnaden bæres av leietaker som tilgodesett under forsikringen. Dette kan bli kostbart for leietaker, som fortsatt har behov for en alminnelig ansvarsforsikring. Dette er imidlertid et økonomisk allokerings spørsmål, som vil måtte løses kontraktuelt mellom de impliserte parter.

¹²² De vedlagte ansvarsforsikringsvilkår fra If er et eksempel på en slik praksis. I vilkårene er varetektsklausulen standard, men slik at forsikringen likevel omfatter «sikredes rettslige ansvar for skade på fast eiendom som sikrede leier», jf. Ifs ansvarsforsikringsvilkår 5.2.2. annet ledd.

¹²³ Se presentasjon av problemstillingen ovenfor i punkt 3.4.3.

¹²⁴ Bull (2008) side 503.

¹²⁵ NOU 1987:24 side 145.

6 Sammenfatning

Varetekstsklausulen er et gammelt unntak fra selskapenes dekningsforpliktelse. Klausulen kom til i en fase hvor ansvarsforsikringen som forsikringsform fortsatt var forholdsvis ny og uprøvd, og dette bærer klausulen preg av. Når varetekstsklausulen kategorisk, og uavhengig av årsak unntar visse skader fra forsikringsdekning, klarer den etter min mening ikke å balansere forsikringstakerens forsikringsbehov mot selskapets behov for forutberegnelighet. I særdeleshet kommer dette til uttrykk for de alternativer som skal supplere kontraktsklausulen, hvor varetekstsklausulens unntak gang på gang har kommet på kant med selve ansvarsforsikringens funksjon som sikkerhetsnett ved de uaktsomme skadeforvoldelser.

Et steg i riktig retning var det da ansvarsforsikringens betydelige aktører hørte nemndas bønn, og opphevet alternativet jeg her har referert til som bearbeidelsesunntaket. Opphevelsen førte til en betydelig nedgang i tvister, og mer tilgjengelige og forutberegnelige vilkår. Min gjennomgang har likevel illustrert at også varetekstsklausulens nåværende utforming kan forårsake urimelige resultater. Spørsmålet er om det ikke nå er på tide å kappe den gordiske knute, og oppheve klausulen i sin helhet.

Kildeliste

Lover og forskrifter:

1687 Lov av 15. april 1687 Kong Christian Den Femtis Norske Lov (Norske Lov)

1918 Lov av 31. mai 1918 nr. 4 Lov om avslutning av avtaler, om fuldmagt og om ugyldige viljeserklæringer (avtaleloven)

1930 Lov av 6. juni 1930 nr. 20 Lov om forsikringsavtaler (forsikringsavtaleloven)

1983 Lov av 4. mars 1983 nr. 4 Lov om endringer i avtaleloven 31 mai 1918 nr 4, mm. (Lov av 4. mars 1983 nr. 4.)

1989 Lov av 16. juni 1989 nr. 65 Lov om yrkesskadeforsikring (yrkesskadeforsikringsloven)

1989 Lov av 16. juni 1989 nr. 69 Lov om forsikringsavtaler (forsikringsavtaleloven)

2005 Lov av 10. juni 2005 nr. 41 Lov om forsikringsformidling (forsikringsformidlingsloven)

2005 Lov av 17. juni 2005 nr. 90 Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)

2005 Forskrift 12. september 2005 nr. 1421 Forskrift om forsikringsformidling (forskrift om forsikringsformidling)

Forarbeider:

NOU 1987: 24 Lov om avtaler om skadeforsikring (skadeforsikringsloven).

Ot.prp. nr. 49 (1988-1989) Om lov om forsikringsavtaler m.m

Rettspraksis:

Høyesterett:

Rt-1968-1043

Rt-2003-1132

Rt-1987-744

Rt-2003-1524

Rt-1987-1358

Rt-2004-1545

Rt-1991-220

Rt-2005-1112

Rt-1997-1807

HR-2016-1447-A

Rt-2000-70

Lagmannsrett:

RG-1993-467 (Agder)

LE-2003-1363 (Eidsivating)

Nemndspraksis:

FSN-120 (1975)

FSN-2171 (1994)

FSN-130 (1975)

FSN-2623 (1996)

FSN-189 (1976)

FSN-2754 (1997)

FSN-570 (1984)

FSN-3863 (2001)

FSN-801 (1987)

FSN-4779 (2003)

FSN-1019 (1989)

FSN-6482 (2007)

FSN-1075 (1989)

FINKN-2013-243

FSN-1538 (1992)

Juridisk litteratur

Arntzen, Andreas, Rune Njøs Jacobsen og Sven Iver Steen Ansvarsforsikring, 2000

Bengtsson, Bertil Om ansvarsforsikring i kontraktsforholdene, 1960

Brynildsen, Claus, Børre Lid og Truls Nygård Forsikringsavtaleloven med kommentarer, 3. utgave, 2014

Bull, Hans Jacob Forsikringsrett, 2008

Dahl, Dagfinn Om ansvarsforsikring: samt systematisk register over norske høiesterets-domme i erstatningssaker utenfor kontraktsforhold 1901-1927

Eckhoff, Torstein ved Jan E. Helgesen Rettskildelære, 5. utgave, 2001

Falkanger, Thor, Hans Jacob Bull og Lasse Brautaset Scandinavian maritime law, 3. utgave 2011

Hagstrøm, Viggo Obligasjonsrett, 2. utgave, 2011

Hellner, Jan Försäkringsrätt, 2. utgave, 1965

Jønsson, Henning & Lisbeth Kjærgaard Dansk Forsikringsret, 9. utgave, 2012

Krüger, Kai Norsk Kontraktsrett, 1989

Selmer, Knut Sejersted

Forsikringsrett, 2. utgave, 1982

Skibsted, Axel

Dansk ansvarsforsikring, 1930

Universitetsforlaget, Oslo

Bokmålsordboka, 2. utgave tredje opplag,
1997

Forsikringsvilkår:

Gjensidiges vilkår for bedriftsansvar – sist oppdatert 23. juni 2016

If forsikringsvilkår – ansvarsforsikring – vilkår av 13. januar 2017

Storebrands ansvarsforsikring for arkitekter i Arkitektenes Fagforbund – gjeldende fra 1. januar 2015

Storebrands profesjonsansvarsforsikring for medlemmer av Den norske veterinærforening – gjeldende fra 1. januar 2015

Tryg alminnelig ansvarsforsikring (GA115) – vilkår av 1. januar 2012